

U n i v e r z i t a T o m á š e B a t i v e Z l í n ě

F a k u l t a h u m a n i t n í c h s t u d i í

I n s t i t u t m e z i o b o r o v ý c h s t u d i í B r n o

S o u č a s n é t r e n d y v r o d i n ě

D I P L O M O V Á P R Á C E

Vedoucí diplomové práce:
prof. PhDr. Kraus Blahoslav, CSc.

Vypracovala:
Bc. Milada Krejčí

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem moji diplomovou práci na téma „Současné trendy v rodině“ vypracovala samostatně a použila literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně dne 31.3.2009

.....
Milada Krejčí

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za poskytnutou metodickou pomoc, za cenné rady a obětavost při vedení mé diplomové práce. Dále společnosti Invest Gates Group, s.r.o. a všem jejím respondentům za umožnění realizace a spolupráci při dotazníkovém šetření a v neposlední řadě i mým rodičům, partnerovi a přátelům za jejich podporu a pomoc při studiu.

Bc. Milada Krejčí
krejci.milada@seznam.cz

OBSAH

ÚVOD	5
1. SOUČASNÉ TRENDY V RODINĚ	8
1.1. RODINA, JEJÍ FUNKCE, FORMY A PROMĚNY	8
1.2. ZALOŽENÍ RODINY	17
1.2.1. SŇATKOVÝ TRH	17
1.2.2. SEX A LÁSKA	18
1.3. RODINĚ, DÍTĚ A SOCIALIZACE V RODINĚ	19
1.3.1. RODIČOVSTVÍ	19
1.3.2. SOCIALIZACE DÍTĚTE	19
1.3.3. VÝZNAM RODINY PRO DÍTĚ	20
1.4. RODINA VERSUS EKONOMIKA.....	21
1.4.1. ZAMĚSTNANÁ ŽENA A RODINA	21
1.4.2. ROZVOD A OPAKOVANÉ MANŽELSTVÍ	24
1.4.3. OPAKOVANÉ MANŽELSTVÍ.....	27
1.5. TRADIČNÍ, MODERNÍ A POSTMODERNÍ RODINY	29
1.6. VÝCHOVA, JEJÍ VÝVOJ A VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ	30
1.7. KVALITA ŽIVOTA V RODINĚ	36
2. PRŮZKUM SOUČASNÝCH TRENDŮ V RODINĚ	39
2.1. PROJEKT PRŮZKUMU.....	39
2.2. VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU	41
ZÁVĚR	60
RESUMÉ	65
ANOTACE	67
KLÍČOVÁ SLOVA	68
SEZNAM LITERATURY	69

ÚVOD

„Chovej se ke svým rodičům tak, jak chceš, aby se k tobě chovaly tvé děti.“

Isokratés

Všichni žijeme ve společenských vazbách, o jejichž nezbytnosti většinou vůbec nedochybujeme. Ani si neuvědomujeme, kolik různých vztahů člověk za svůj život naváže. Už malé děti si vytvářejí vazbu na své nejbližší okolí, hledají si přátele a kamarády. Nehlubší vazby nám však právě nabízí především rodina, ve které žijeme a vyrůstáme. Tady se zpravidla vytvářejí nejhlubší citové vazby, rodina ovlivňuje vnímání okolního světa a pomáhá jedinci utvářet si názor na svět. Poskytuje mu zázemí a podílí se významně na jeho výchově.

Existují různé definice rodiny. Setkáváme se dokonce i s nejrůznějšími teoriemi o rodině jako základní instituci společnosti. Tak jako se vyvíjela v historii celá lidská společnost, tak se vyvíjely i vztahy v ní a pozice rodiny jako takové. Vznikala nepsaná pravidla vzájemného respektu a společného soužití. Rovněž religiozita sehrála svoji úlohu a významně ovlivnila názor na rodinu.

Na první místě je rodina ale považována za instituci zajišťující lidskou reprodukci, tedy zachování lidského druhu. Podoba rodiny vychází z legitimacy, kterou považuje společnost za běžnou a správnou. Nabízí se zde také logická otázka, zda je manželství rodičů pro vývoj jejich dítěte tou jedinou a neoptimalnější možností. Pravděpodobně ano, rodina je základním útvarem, kde se jedince formuje, a který má jedinečnou možnost ovlivnit jeho budoucí chování.

V posledních letech ale shledáváme zejména u mladé generace projevy rezignovanosti na institut manželství. Z jakého důvodu se tak děje? Je snad tato generace zklamána z vývoje manželství svých rodičů? Nebylo by divu. Polovina uzavřených manželství se rozvádí, tak se tento jev sává ve společnosti naprosto běžným a je vnímám jako všední záležitost. Často se jsme také v minulosti setkávali tzv. „nerovnými“ manželstvími, kde rozdílly v názorech, vzdělanosti a duševní vyspělosti obou partnerů

vedly k jejich vzájemnému odcizení. Hlavním spojujícím pojítkem se v tuto chvíli staly právě děti. Do popředí se navíc dostávají naprosto jiné hodnoty než ty, které lidé upřednostňovali ještě před dvěma či třemi desítkami let. Mladší generace chtějí být co nejdéle nezávislí a touží po úspěchu a skvělé kariéře.

Ohlédneme-li se pouhých dvacet let zpátky a porovnáme-li tuto dobu se současností, můžeme pouze konstatovat nechuť mladých lidí uzavírat manželské svazky. Neustále přibývá nemanželských dětí a jsme svědky postupného sílení nové neformální instituce ve formě nesezdaného soužití, které je výrazem nového myšlení o partnerství muže a ženy. Mladí lidé si plně uvědomují, že k naplnění funkcí rodiny nestačí pouze fyzická reprodukce. Často se ale u nich projevuje a objevuje boj o hlavní pozici ve společném soužití, snaha o vybudování vlastní kariéry a jako důvod rozchodů či rozvodů bývá často uváděna i ztráta fyzické sexuální přitažlivosti. Zatímco v 80. letech 20. století uzavíralo sňatek ročně zhruba 95 tisíc párů, dnes jejich počet klesl o více než polovinu. V neposlední řadě je ekonomické prostředí determinátorem ovlivňujícím touhu mladých lidí po uzavírání manželství. Zpravidla je v poslední době ekonomicky výhodné, pokud spolu partneři pouze žijí ve společné domácnosti, než kdyby byli sezdaní (Katrňák, 2004).

Pravdou je, že o každém tématu lze napsat samostatnou knížku a ony také napsány byly a počítají se ve stovkách a tisících. V současné době, kdy dochází k integraci naší společnosti v evropském měřítku, dochází k vývoji institutu rodiny jako takové. Není zcela jednoduché popsat současný a budoucí vývoj rodiny.

Současní autoři publikací se stále více specializují na jednu část neboli etapu např. problém rozvodovosti, patologické jevy v rodině apod. a tím padá původní pojednání o rodině v řadu na sebe navazujících témat. Celé téma jsem se snažila zpracovat jako celek se zájmem na sebe navazujících témat, musela jsem prostudovat celou řadu odborných publikací a tento materiál někdy velmi drasticky probrat.

A právě na celou řadu těchto otázek a mnoho další se moje diplomová práce bude snažit odpovědět. K jednotlivým celkům jsem zaujala své stanovisko, svůj pohled, který vycházel z vlastní zkušenosti v rodině. Aby moje diplomová práce nebyla nudná a velmi obsáhlá snažila jsem se vycházet z komparace dotazníků.

V první části se zaměřuji na rodinu jako základní instituci současné doby, přes její funkce, formy a proměny až po propojení s výchovou, jejím vývojem a výchovnými styly. Druhá kapitola je věnována rodině samotné a rozdělena do podkapitol, které se zabývají založením rodiny, rodinou jako takovou, význam rodiny pro dítěte, socializací rodiny, rodičovstvím, rodina versus ekonomika a také rozvod a opakované manželství v pojetí kvality života v rodině.. Práce nás seznámí s hlavními problémy, se kterými se současná rodina potýká a se skutečnostmi, které z největší části ovlivňují.

V empirické části je zpracováno dotazníkové šetření, provedené mezi jednotlivými klienty zaměřené na zjištění současných trendů v rodině, převládajících priorit a hodnot v současné rodině s ohledem na oblast rodiny, práce a v neposlední řadě i vytvoření hypotézy, jakým směrem by se měla současná rodina vydat.

1. SOUČASNÉ TRENDY V RODINĚ

1.1. Rodina, její funkce, formy a proměny

„Scientia est potentia.“

Francis Bacon

Dnešní společnost je nesmírně dynamická a dokonce se zdá, že se její tempo neustále stupňuje, není tedy ani výjimkou česká společnost. S tím, jak společnost, v níž žijeme, mění, roste i naše potřeba těmto změnám rozumět, zachytit jejich podstatu a pochopit, kam se společnost bude ubírat v budoucnu. Potřebujeme lépe porozumět životu současného člověka jako člena sociálních skupin – rodin, komunit, měst, formálních i neformálních organizací, z nichž odvíjí svou osobní a skupinovou identitu. Potřebujeme lépe pochopit a rozumět člověku ve všech jeho sociálních rolích jako lidské bytosti, tvůrci, občanu, voliči, zaměstnanci a spotřebiteli. Tato potřeba je v současné české společnosti zvýrazněna její nedávnou historií, ta nebyla zcela kontinuální, ale narušená řadou historických domů, z nichž ten poslední se odehrál před pouhými několika lety. Snaha o vysvětlení principů, na nich je založena sociální organizace lidské reprodukce, je stará jako lidstvo samo. Organizace je pro člověka podstatná od prvního okamžiku, kdy zakládá jakoby primitivní společnost.

Po prostudování několika odborných článků, knih, časopisů a úryvků od mnoha autorů zabývajících se budoucností rodiny, kteří nastiňují možný vliv tržního, ekonomického prostředí na rodinu jsem dospěla k přesvědčení, že by ji dovedl k záhubě. Přestože, některé kapitoly hovoří suchou řečí statistik či paragrafů, chtěla jsem, aby i zde byl vidět člověk se svými chybami a svým nedokonalým jednáním, které je ve svém důsledku správné a opodstatněné v zájmu zachování rodiny. Negativní jevy, které v současné době působí na rodinu a jednotlivé její členy a tuto rodinu vlastně rozbíjejí, ženou ji do neřešitelných situací, které vyústí v její rozpad jsou velmi nebezpečné a neměly by se podceňovat. Tato skutečnost podle mého názoru opravdu stojí za hlubší analýzu a zamýšlení a já jsem se snažila, aby tento cíl byl prioritní.

Pokud se zamyslíme nad funkcí rodiny a to z mnoha úhlů pohledů, je nutné nejdříve vymezit některé klíčové pojmy jako je rodina, funkce a formy rodiny, současné rodinné společenství, význam rodiny pro dítě a v neposlední řadě aktuální současné

problémy rodiny. Při zevrubném studiu odborné literatury jsem se s těmito pojmy setkávala neustále.

Existuje celá řada definic rodiny. Rodiny z hlediska socializace ze tří primárních společenských skupin/spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a pak skupinou vrstevníků/ je skupinou nejdůležitější. Je totiž nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka ve všech fázích života. Z tohoto hlediska možno chápat rodinu jako malou primární společenskou skupinu založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.

Rodina představuje systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti a přitom společností je znovu a znovu ovlivňována a formována. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého člena, které jsou na ni jím a zároveň společností kladeny. Aby rodina dostála všem těmto náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit alespoň ty základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence (Možný, 2002).

Jak se dočteme ve Velkém sociologickém slovníku, rodina je“nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“. Pro člověka by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti (Havlík, 2002).

„Rodina je nejstarší základní společenská skupina či společenství nejtěsněji spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. Činnosti zabezpečující potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svou historií neustálými změnami a to co do své velikosti, významu i začlenění do společnosti (Kraus, 2008). Rodina by měla znamenat pro všechny její členy základní životní jistotu. To je největší dar, který mu můžeme dát.

Rodina vznikla kdysi v pradávnych dobách nejen z přirozeného pudu pohlavního, který vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat na život. Člověk byl v těch dobách mezi ostatními velkými živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět málo připravené, proto péče o ně v úzkém intimním společenství ženy a muže a případně dalších blízkých lidí byla životní nutností, základní podmínkou pro jeho přežití (Matějček, 1986, De Singly, 1997).

Plánava charakterizuje rodinu jako strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. Naproti tomu Sobotková (2008) ve své knize uvádí, že rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob.

V dějinném vývoji společnosti se řada funkcí rodiny měnila. Se změnami společenských podmínek některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

Matoušek (1997) zdůrazňoval, že funkce rodiny je nenahraditelnou institucí, protože nejlepším způsobem spojuje specifické a univerzální – bez osobního, angažovaného zaujetí rodičů a osudu a potomků by se děti vychovávat nedaly bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám ne. V posledních několika desetiletích došlo k určitým proměn v plnění funkcí rodiny.

Prof. Kraus ve své knize uvádí, že nároky a požadavky na rodinu v dnešní rozpadající se industriální společnosti stále vzrůstají. Důsledkem je, že své funkce plní jen nedostatečně. K určitým proměnám v plnění funkcí rodiny však zcela nepochybně došlo a dochází. Rodina by měla plnit tyto funkce:

- a) **Biologickoreprodukční funkce** rodiny má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Proto je v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní.

- b) **Sociálně-ekonomická funkce** rodiny zahrnuje řadu aspektů. Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což v současnosti bývá někdy důsledkem nezaměstnanosti nebo také zvyšování životních nákladů
- c) **Ochranná funkce** je také nezbytná, lze zde tedy také pozorovat jisté změny, které spočívají v zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) nejen dětí, ale všech členů rodiny.
- d) **Socializačně-výchovná funkce** znamená, že ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Nutné je také zdůraznit význam působení mladší generace na starší generaci, tj. v zacházení s moderními komunikačními prostředky.
- e) **Emocionální funkce** rodiny hraje zásadní a nezastupitelnou roli, protože žádná jiná instituce nedokáže totiž vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit bezpečí, lásky a jistoty, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny.
- f) **Funkce rekreace, relaxace a zábavy** je též pro rodinu velmi podstatná a neměla by se zanedbávat. Jak rodina plní tuto funkci se nejvíce projeví v tom do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, a kterým zájmovým činnostem se společně věnují.

Naproti tomu sociolog Ivo Možný uvádí tyto typy funkcí rodiny:

- a) **Biologicko-reprodukční funkce** má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačujíc současně oddělených aktivit „pro radost“ od sexuálních aktivit „pro reprodukci“. Tato funkce se sice může uplatnit i mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam. Nejde jen o to přivést na svět dítě, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky pro život a další jeho vývoj.
- b) **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** se nevztahuje pouze na dítě v rodině, vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvlášť důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti

společnosti. Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty.

c) Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým základem pro všechny její členy. Emocionalita je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě. Při tom třeba zdůraznit, že zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životní naplnění pro všechny jeho členy.

d) Socializačně výchovná funkce spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je (Možný, 2002, 2006).

Řada autorů se snaží vysvětlit současnou situaci rodiny jako její krizi. Zdůvodňují toto tvrzení řadou nepříznivých demografických ukazatelů jako je vysoká rozvodovost, hlavně se závislými dětmi, zvyšující se počty dětí narozených mimo manželství (v současné době až jedna pětina ze všech narozených), neúplných rodin, rodin doplněných, družských. Dále zvyšujícími se počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, především v rodině samé, počty maladaptovaných, vysokou sebevražedností dětí a mladistvých, jejich kriminalitou, narůstající agresivitou a dalšími společensky nežádoucími jevy apod.

Rovněž je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, jak ji nyní zažíváme, především trvalý nedostatek bytů a ovšem též i nezaměstnanost.

Poukazuje se také na narušení tradičních forem rodinného soužití a upuštění od klasické dominantní role muže, na relativní ekonomickou samostatnost žen, matek, na vyšší frekvenci mimomanželských sexuálních vztahů a nadměrnou toleranci k nim, nedostatek opravdové lásky, náboženského cítění apod.

Přes všechny tyto skutečnosti i řadu dalších, zde neuvedených, jsou autoři přesvědčeni, že nejde o krizi rodiny, nýbrž o její adaptační proces - a to často ve velmi složitých a náročných podmínkách. Svědčí o tom ostatně i schopnost naší rodiny odolat tak závažnému všestrannému útoku proti ní, kterou vedl minulý režim, zvláště ve svých počátcích. A přes všechny její proměny a napětí ji dokonce i svým způsobem zpevnil - především „útekem“ do její intimity a posilováním její obranyschopnosti proti nejrůznějším tlakům zvenčí.

Autoři jsou proto také optimističtí k další budoucnosti rodiny a to především manželské rodiny. A to i tehdy, když se budou stále vyskytovat různé formy rodinného společenství. Svůj optimismus zakládá na tom, že se dětem v dobré rodině či rodinném společenství nejlépe daří a že bez dětí není života.

Podstatné charakteristické znaky, které působí na proměny současné rodiny jsou především tyto:

- a) **demokratizace uvnitř rodiny,**
- b) **izolovanost rodiny,**
- c) **velikost rodiny,**
- d) **dezintegrace rodiny,**
- e) **rozvodovost rodiny,**
- f) **diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně.**

Pro ucelený přehled bych zde ráda uvedla jednotlivé formy rodiny a její proměny, o kterých ve své knize pojednává nejen Možný, ale i celá řada dalších:

Pojetí rodiny je konstruované biologicky i sociálně. Odlišnosti v tom, jak se jednotliví členové rodiny vymezují, kdo rodiny patří či nepatří, může být krokem i k novému porozumění těžkostem, s nimiž se rodiny potýkají.

Někdo považuje za rodinu členy domácnosti, ale ne už rodiče, který žije jinde. Jiní zahrnují i příbuzné a nepříbuzné blízké osoby, někdo nezapočítává ani pokrevně příbuzné, kteří v bytě spolu žijí; nejen děti jmenují často i domácí zvíře. Pojem rodina tak ztratil samozřejmý význam soužití generací rodičů a dětí, u nás nazývané nukleární rodina nebo rodina vícegenerační. Uznáváme potenciál mnoha jiných forem rodin, ale to neznamená, že by měly dvougenerační nebo vícegenerační biologické rodiny být z hlediska společenské

podpory přehlížené proto, že představují zatím majoritní a tradiční formu. Pojem neúplná rodina definuje rodinu rovněž z hlediska chybění, je však méně hodnotící; pojem však přispěl k legitimizaci forem rodiny.

Odborné i laické diskurzy nás dnes nutí také rozpoznávat legitimnost nebo nárok na ni u stále nových forem rodinných soužití. Vedle rodin úplných a neúplných (po rozvodu rodičů, ovdovění, nebo rodina samostatného rodiče) se hovoří o rodinách nesezdaných, doplněných (sňatkem nebo kohabitací rodiče), třígeneračních, ale také o rodinách nebiologických, tedy sociálně utvořených, vzniklých adopcí či pěstounským vztahem; v diskurzích se objevují také formy rodin, které využívají nových reprodukčních technik, diskutuje se o rodinách s homosexuálními a lesbickými rodiči, o bezdětných rodinách. Nové zkušenosti se střídavou výchovou dětí - po rozvodu rodičů žijí děti střídavě v domácnosti otce a matky - vedou k používání pojmu binukleární rodina. Vedle úplné rodiny je nejčastější rodinnou formou domácnost ženy a dětí po rozvodu manželství, otec udržuje různý rozsah kontaktů s dětmi (www.rodina.cz, Možný, 2002).

1. Samostatní rodiče s dětmi

Po rozvodu je zatím nejběžnější rodina, v níž děti zůstávají v domácnosti s matkou, otec se odstěhuje a udržuje kontakty s dětmi víceméně v režimu určeném soudem. Ať už je samostatným rodičem matka nebo otec, musí se postarat o chod domácnosti a o děti, a to obvykle za zhoršených ekonomických podmínek. V této situaci rodič nemá dost sil poskytovat oporu dítěti, které ji potřebuje, vzniká riziko zhoršení vztahu. Každý rodič má přinejmenším v rozsahu soudního rozhodnutí - trávit čas s dětmi po svém, a to může být, zvláště pro matky nesamozřejmě.

Přijmout, že odlišné programy a odlišné výchovné styly každého z rodičů mohou být pro dítě přínosné, vyžaduje určitý čas. Mnoho rodičů se ale naučí je respektovat, nebo aspoň nekomentovat; dítě může pak odlišnosti využít, aniž je nuceno se k nim vymezovat kriticky. Není ovšem nutné orientovat se jen na možná zlepšení kvality života rodiny, mnoho rodin funguje docela dobře, v rodině se může vytvořit demokratická platforma spolupráce a děti mají příležitost k rozvíjení různých dovedností (www.e-polis.cz, Gjuríčová, 2003).

2. Doplněné rodiny

Další sňatek nebo partnerství rodiče někdy děti velmi podporují, rodiče bývají v rozpacích, když jim jejich malé děti vyhledávají nové partnery. Obvykle však nemívají děti k novému partnerství rodiče jednoznačný postoj. Obavy dítěte z nového rodinného uspořádání může živit i širší rodina, zejména prarodiče. Rodiny, které vzniknou dalšími sňatky, se z různých hledisek odlišují od rodin biologických. Jeden nebo oba partneři mají za sebou vlastní rodinné historie, respektovat je v nové rodině není snadné; není ani snadné získat si prostor pro přínos k nové rodinné kultuře. V běžném modelu se muž připojuje k rodině ženy s dětmi a jejím tradicím, a to bývá snazší, než když vstupuje nová žena do rodiny otce s dětmi.

Model doplněné rodiny je modelem se složitou sítí otevřených vztahů. Podoba většiny nově vzniklých vztahů - nových partnerů a dětí, dětí každého z partnerů navzájem, eventuálně partnerových rodičů a dětí - není dána legálními závazky ani kulturními zvyklostmi. Doplnění rodiny si klade nárok nejen připojením nových členů, ale také na transformaci všech existujících vztahů (Gjuričová, 2003).

3. Třígenerační rodiny

Třígenerační rodiny definujeme sdílením společné domácnosti anebo úzkým provozním a ekonomickým propojením rodičů a prarodičů v domácnosti a v péči o nejmladší generaci. K orientační rodině se nastěhuje partner nebo partnerka dcery či syna, jindy mladá dvojice vybuduje společné bydlení pro sebe a rodiče jednoho či obou s jejich finanční pomocí. Nedostatek autonomie rodičovské a prarodičovské generace bývá dnes považován za problematický; taková generalizace může mít reálné negativní důsledky. V minulosti nebyla autonomie generací samozřejmostí. Ženy často udržovaly blízká partnerství po ženské linii v péči o domácnost a děti, muži nacházeli porozumění ve vymezení mužské sféry v domácích pracích, k nimž přibírali i chlapce, a v případné kritice ženského světa. Také dnes mnoho třígeneračních rodin žije spokojeně, otázky autonomie nukleárních rodin si nijak zvlášť nekladou, vnímají tři čtyři generace jako jednu rodinu a navzájem jsou loajální (www.e-polis.cz).

Mnoho mladých rodin a rodin jejich rodičů si však přeje mít jistou autonomii, a to není v podmínkách společného bydlení snadné. Názor každé generace na to, co takovou autonomii představuje, se často liší. Mladá rodina může být zpočátku závislá na provozní a ekonomické podpoře svých rodičů a situace může přetrvávat, i když důvody už pominuly. Mladší ani starší generace sice nejsou s uspořádáním spokojeny, vzájemné ohledy, pohodlnost a nejistota, jak změnu provést, může znesnadňovat emancipaci pro všechny (Gjuričová, 2003).

4. Bezdětné rodiny

Mít jednu děti bývá považováno za univerzální psychologický předpoklad. Děti nabízejí existenciální smysl, status, umožňují tradiční kontinuitu začlenění do rodiny a společnosti. Mít děti je důkaz normálnosti v jedné z nejdůležitějších složek seberealizace. Jakkoli je zdůrazňování hodnoty dětí pro tvorbu osobní identity pozitivní, vytváří však očekávání, že k stabilnímu soužití muže a ženy patří děti. Některé dvojice se však pro tento program nerozhodnou a definují se jako bezdětná rodina. Jindy mladé dvojice konstruují nárok na vlastní dítě jako samozřejmost, dokonce staví od počátku vztahu biologické rodičovství jako životní program, a pokud není splněn, prožívají zklamání, prázdnotu nebo obviňují sebe, partnera či partnerku.

5. Adoptivní rodiny

Adoptivní rodiny se v mnohém podobají biologickým rodinám, ale v mnohém se liší. Podobné jako biologičtí rodiče musí partneři proměnit svůj vztah i vztah ke svým orientačním rodinám s ohledem na nového člena rodiny, jako v biologických rodinách se dítěti vytváří bezpečné a podnětné prostředí pro vývoj a hledání podoby vlastní dospělosti.

Adoptivní rodiče dospěli k rodičovství jinými cestami. Mnozí zažili opakovaně zklamání, které přinášel cyklus naděje a beznaděje při úsilí o biologické rodičovství. Mnozí prošli léty čekání a úředních postupů. Mnozí rodiče se museli rozloučit se svými představami, jaké bude jejich adoptované děťátko. Proměna očekávání znamená také ztrátu idealizovaných představ, která může být pro všechny prospěšná (Gjuričová, 2003).

1.2. Založení rodiny

Rodinu lze definovat jako instituci zajišťující lidskou reprodukci, tedy zachování lidského druhu. Podoba rodiny vychází z legitimacy, kterou považuje společnost za běžnou a správnou. Nabízí se tu proto zcela logicky otázka, zda je manželství rodičů pro vývoj jejich dítěte tou jedinou a neoptimálnější možností. Pravděpodobně ano, ale v posledních letech shledáváme zejména u mladé generace projevy rezignovanosti na institut manželství. Proč se tak děje? Jsou snad zklamáni z vývoje manželství svých rodičů? Zdá se jim instituce manželství směšná a rigidní? Na tomto místě je nutné si uvědomit, že k naplnění funkcí rodiny nestačí jen fyzická reprodukce. Stejně tak je potřeba zajistit reprodukci sociální způsobilosti. V tom se pravděpodobně skrývá původní činitel strachu a nechuti k manželství, se kterým se setkáváme v posledních dekádech (www.rodina).

Přibývá nemanželských dětí a jsme svědky postupného sílení nové neformální instituce ve formě „nesezdaného soužití“, které je výrazem nového myšlení o partnerství muže a ženy. Aby byla lidská rodina úspěšná a funkční jako instituce, musí obsahovat především onen stmelující prvek trvalosti s pocitem sounáležitosti při dosahování společných rodinných cílů. Těchto podmínek je zapotřebí i v situaci relativního společenského blahobytu a vysoce funkčních záchytných sítí, kterými disponuje každý sociální stát (Jandourek, 2002).

1.2.1. Sňatkový trh

Sňatkový trh je velmi výstižnou metaforou poukazující na skutečnost, že v každé společnosti existuje sociální prostor (např. škola, zaměstnání, internáty, zájmové organizace apod.), v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování a třídění jednotlivých párů, které následně směřují k manželství. Model hledání manželského partnera má výhodu v tom, že výnos z volby je snadno změřitelný výší získaného profitu či ztraceného kapitálu. Právě zastánci příkladů racionální volby tvrdí, že rovněž při volbě manželského partnera jde o maximalizaci výnosů. Výnos je možno chápat i jako něhu, bezpečí, sexuální slast a další těžko uchopitelné veličiny.

Se zvyšujícím se věkem však dochází i ke změnám v míře nejistoty kvalit jak nabízených, tak i u partnera oceňovaných. S postupujícím stářím se čím dál snadněji

rozpoznává, co jeden druhému nabízí či upírá. Mnohé z toho, co má v nabídce u mladých lidí podobu skryté možnosti, je u starších partnerů již často nemyslitelné. Přibývající věk však nutně dramaticky nezužuje množinu možných partnerů, protože žijeme ve společnosti s vysokou hladinou rozvodovosti. Ti, kteří již ze sňatkového trhu zmizeli, se v něm po různě dlouhé odmlce často znovu objevují (www.e-polis.cz).

1.2.2. Sex a láska

Je nutné rovněž zmínit i otázku pohledu na sex. Sexuální revoluce v prvním tisíciletí určovala jednotný kulturní vzorec sexuálního chování v Evropě, jenž byl spojen se šířením křesťanství. V pořadí druhá sexuální revoluce v polovině 16. století znamenala novou otevřenost, hédonismus a vysoké hodnocení sexuality. Ve třetí sexuální revoluci v 60. a 70. letech 20. století pozorujeme zvýšení vzdělanosti a ekonomické nezávislosti žen, které začínají používat antikoncepci. Sex definitivně přestává být výsadou pouze manželských párů. Velmi důležitým aspektem je rovněž ostré rozlišení mezi tzv. sexuální orientací a sexuálním chováním (www.e-polis.cz).

1.3. Rodina, dítě a socializace v rodině

1.3.1. Rodičovství

Vynález antikoncepce, který dává ženě v dnešní době do rukou suverénní rozhodnutí o tom, kolik bude mít dětí, má pro lidstvo epochální význam, srovnatelný snad s ovládnutím ohně a nebo vynálezem kola. Míra ženiny závislosti se stala přímo úměrou mnohočetnosti jejího mateřství. Každá žena drží ve svých rukou mocnou zbraň, jelikož sociální status ženy je historicky těsně svázán s mateřským statutem.

Rodičovství je široký koncept s podstatně odlišným obsahem podle fáze rodinného cyklu. Koncept fází rodinného vývojového cyklu implikuje koncept přechodu mezi těmito fázemi. Proces restrukturalizace rodinné instituce při přechodu z jedné fáze rodinného života do druhé je stejně významný jako odlišnost mezi jednotlivými fázemi, zakládá totiž povahu této odlišnosti. Nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu je přechod k rodičovství. Je to zároveň patrně nejvýznamnější přechod v našem života běhu a to, že máme anebo mohli bychom mít rozhodnutí o něm ve svých rukou, ho nečiní lehčím, spíše naopak (www.e-polis.cz).

1.3.2. Socializace dítěte

Základním přínosem sociologie do teorie socializace je stále dílo George Herberta Meada (1863-1931), klasika teorie symbolické interakce. Mead rozlišuje v socializaci dvě fáze:

- **vývojový stupeň**, kdy je dítě schopno hrát si,
- **vyšší stupeň**, kdy se tato schopnost rozvine už ve schopnost zapojit se do hry.

V první fázi si dítě hraje na to, že je někdo jiný - že je pan strážník, že je maminka atd. z přejaté role zakládá interakce a hru postupně rozvíjí o schopnost střídat přijaté role. Ve věku 7-8 let je schopno nejen dokonalého přejímání rolí v interakci, ale i v imaginaci: je schopno se vidět jako objekt a rozvinulo vědomí sebe sama jako specifické osobnosti. Teprve potom přichází hra, v níž už dítě vnímá i "pravidla hry" specifických interakcí, na nichž se podílí. Učí se poznávat, jaká jsou legitimní očekávání na určité posice a jaká očekávání z těchto posic jsou legitimní: to mu umožní zapojit se do hry ostatních. Ať už bohudík anebo bohužel, rodina nemá na socializaci svých dětí monopol. Stupně

k dospělosti jsou také stupni k autonomii od rodičovského vlivu, a vlivy odjinud vstoupí do dětského světa velmi záhy. Je tomu tak ve všech kulturách a společnostech; ve společnostech našeho kulturního okruhu jsou to dnes zejména masmédiá a vzdělávací instituce, jež spolupůsobí či konkurují při socializaci dítěte.

Výchozím krokem k rozpadu rodičovského monopolu na socializaci dítěte je jeho první svěření do péče jeslí či mateřské školky. Od kdy může být matka zastoupena a odloučena třeba i jen na krátký čas od malého dítěte, je samozřejmě otázka pro vývojovou psychologii. Pediatři, psychologové a pedagogové začali znovu objevovat, že malé dítě potřebuje matku (www.e-polis.cz).

Kromě rodiny má významný vliv na socializaci dítěte také vrstevnické skupiny, protože dítě tráví podstatnou část svého života ve školní třídě. Přesto, že bylo zjištěno, že intelektuální po pubertě závisí na jeho rodinném zázemí, než na úrovni školy. Druhé místo za vlastní rodinou zaujímá podle mého názoru úroveň rodinného zázemí spolužáků. Rodiče mohou ovlivnit dítě kulturou tradované maskulinity a feminity, ale když se podíváme na výchovu, tak zjistíme, že dívky jsou vychovávány zcela jinak než chlapci, i když to není zcela jednoznačné.

1.3.3. Význam rodiny pro dítě

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní přesněji řečeno genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní tak i sociální. Svědčí o tom nikoli jen obecná zkušenost, ale stále více nové a nové poznatky o důležitosti časného života člověka vůbec pro jeho celkový vývoj. V rodině a rodinou se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. V kontaktu s bezprostředním prostředím i svými možnostmi si dítě vytváří jakýsi vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak je mu okolní realita jeho rodiči či vychovateli předkládána, do jakého světa a jak ho rodiče uvádějí (www.e-polis.cz).

Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální uvědomění. Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro dítě zázemím, ze kterého bude vycházet, až si založí rodinu vlastní (www.rodina.cz).

1.4. Rodina versus ekonomika

1.4.1. Zaměstnaná žena a rodina

Podle odhadů Světové organizace práce připadají na ženy, které tvoří zhruba polovinu lidstva, zhruba dvě třetiny odpracovaných hodin, 10 % vyplacených mezd a 1 % vlastnictví majetku. Tento nepoměr mezi prací, příjmem a majetkem je dán právě povahou rozdílů mezi prací a zaměstnáním. Právě v domácnosti, až neplacená, je práce sociálně stejně relevantní a individuálně stejně náročná jako práce mužů v zaměstnání. Poněvadž však má pouze hodnotu užitnou a nikoli trní, byla kapitalismem degradována na práci druhořadou. Průmyslová revoluce zvedla životní úroveň, ale oddělila bydliště a pracoviště a učinila masy žen závislé na zaměstnání mužů.

Velmi zevrubně ve své knize Rabušic popisuje situaci dnešních matek, ale také dvoukariérové rodiny. V minulosti byl program osvobození žen od handicapu mateřství výstavbou sítě školek a jeslí, které dítě přijímaly od tří měsíců a nabízely i celotýdenní péči. Došlo k nárůstu matek, které ráno co ráno odkládaly své dítě do jeslí, neboť chodily do zaměstnání. Časem se ukázalo, že matky malých dětí chronicky absentovaly v práci pro časté onemocnění svých dětí a náklady na jedno místo v jeslích se projeví být velmi vysoké, než činila kapitalizovaná nadhodnota z práce ženy (Rabušic, 2001). Proto se začal hledat kompromis v prodlužující se mateřské dovolené, dnes i rodičovské dovolené. Odborníci postupně opět zjišťovali, že malé dítě potřebuje svoji matku nejméně do věku tří let, jelikož v tomto věku se utváří základ osobnosti dítěte, v případě, že se nesprávně položí, hrozí obrovská rizika v dospívání a adolescenci. Například Bolby prokázal, že nepřítomnost matky se nejčastěji u dítěte projeví deprivací.

Zaměstnání jako všeobecně převažující způsob produkce statků a obživy člověka a jeho rodiny se vynořilo historicky poměrně nedávno a těsná asociace práce se zaměstnáním se ustavila až nějaký čas po průmyslové revoluci. Už v polovině našeho století byly ve veřejném diskurzu artikulovány v principu tři postoje k zaměstnanosti vdaných žen, jež dodnes vyčerpávají možná východiska k posuzování této problematiky:

1.) Konzervativní stanovisko proklamovalo zásadu, že vdané ženy nemají pracovat, matky pak zvláště ne. Dívky dorůstají, zůstávají, aby pomáhaly matce v domácnosti, dokud se neprovádají a nestanou se sami matkami. Vyhraněně konzervativní

postoj říká, že žádná žena nemá pracovat mimo svou domácnost tedy být zaměstnána, ale především nemá muži konkurovat v soutěži o pracovní místa, protože na muži leží plné břemeno odpovědnosti živitele a ochránce rodiny.

2.) Neokonzervativní stanovisko považuje za samozřejmou práci bezdětných žen. Předpokládá, že než se žena provdala, získala kvalifikaci v nějakém zaměstnání; to si drží i jako vdaná, než se stane matkou. Když však přijdou děti, zaměstnání opouští. Vrací se k němu zpět, až děti dorůstají a její péči už (tolik) nepotřebují. Nakolik je tento postoj a nakolik je konzervativní záležití na tom, do jak vysokého věku se předpokládá, že děti matku potřebují, nakolik odhlíží od role otce a jak silnou a rozsáhlou mezigenerační odpovědnost předpokládá.

3.) Egalitární přístup k otázce zaměstnání žen poukazuje na to, že tří-fázový model způsobuje devalvací ženské kvalifikace v době péče o děti. Zejména pokud je mateřská fáze delší, žena kvalifikovanější a rozvoj oboru jejího zaměstnání dynamičtější, ztratí výpadkem z profese kontakt s jeho dynamikou a je odsouzena k méně kvalifikované práci v oboru, pokud z něho nevypadne úplně (Možný, 2002, Rabušic, 2001).

Na základě odborné studie Rhona a Roberta Rappoportovi bylo zjištěno, že typy rodin se z hlediska zaměstnanosti partnerů dělí:

- a) **Dvoukariérové rodiny** - vynikají mimořádnou inteligencí, houževnatostí a výkonností, ale mají také schopnost zorganizovat plynule chod domácnosti a výkon profese tak, aby se vzájemně nevyklučovaly. Oba partneři pracují, musejí obvykle hledat pomoc při výchově (státní či soukromou) – školky, jesle, chůva, babičky. Nebezpečný model současnosti u podnikatelů, kteří jsou hodně orientovaní na úspěch, menší nebezpečí u rodin intelektuálních. Dvoukariérová rodina však v současné době není v populaci zcela běžný jev. Mnohem častější se setkáváme s názvem tzv. dvoupříjmová rodina.
- b) **Dvoupříjmová rodina** – oba pracují, ale nemají profese, vydělávají pouze peníze, ale nevyžaduje jejich práce rozvoj, vyšší nároky, nemusí mít osobní ztotožnění s profesí. (lidé s nižším vzděláním apod.).

c) **Dvouosobní kariéra** – jeden podporuje kariéru druhého, druhý partner, který kariéru nedělá se stará o děti a tvoří zázemí tomu, kdo dělá kariéru (model muž = živitel rodiny). Ten, kdo dělá kariéru však může kdykoliv solidaritu zradit a z rodiny odejít.

1.4.2. Rozvod a opakované manželství

Historický vývoj právní úpravy zániku manželství je podstatný pro další pochopení aspektů, které souvisí s rodinou. Co pro nás manželství znamená? Co si představíme pod pojmem rozvod? V kanonickém právu katolické církve byla principiální nerozlučitelnost manželství, která byla obcházena a změkčována institucí neplatnosti manželství a institucí rozvodu od stolu i lože. Manželství mohlo být prohlášeno za neplatné, např. pokud trvá svazek jiný svazek manželský, impotence muže, příbuzenství v přímé linii, biskupské svěcení, zabití předešlého manžela či manželky a jiné. U rozvodu od stolu i lože došlo k legalizaci odděleného soužití, rozhodnutí o výživném a zproštění od manželských povinností, ale manželský svazek trval dále. Nebyl otevřena možnost nového sňatku a založení nové rodiny.

Rozvod od stolu i lože předpokládal sexuální absenci rozvedených. Nový sňatek umožňovala pouze zcela výjimečně, zpočátku jen papežem a později i biskupy. Po první světové válce a vzniku Československa čekalo na rozluku už na 100 000 párů. Přispěla k tomu i dlouhodobá absence mužů odvedených k vojsku, děti, které se v jejich nepřítomnosti manželkám narodily a jejich otcovství bylo připisováno jim. Současný právní řád v České republice předpokládá, tzv. společenský zájem manželství a soud může přistoupit ke zrušení manželství jen ve společensky a zákonem odůvodněných případech. Litera zákona se musí vždy ctít. Pokud jsou vztahy mezi manžely velmi vážně rozvráceny a narušeny, že manželství nemůže splnit svůj společenský účel je rozvedeno.

Rozvod znamená ukončení manželské dráhy a zároveň podstatně upravuje dráhu rodinou. Rozvod má stránku ekonomickou, právní, rodičovskou, psychickou a sociální. Zvláště poslední tři aspekty představují zátěž na léta. Dalším faktorem, který působí v civilizovaných společnostech na rostoucí počet rozvodů je tempo společenských změn. Jde o sociální jev, jehož širší souvislosti vyvolávají přirozenou pozornost, neboť mění tradiční představy o manželském soužití a dotýká se nejen takových procesů jako je rodinná socializace (výchova dětí), citové vztahy, vznik nových forem rodinných struktur (binukleární rodiny), ale i celkového názorového klimatu v populaci (tolerance, nevěra, osobní práva). Navíc je postoj k rozvodu určitým kritickým bodem postojů k celku životní dráhy, je v pravém smyslu osobním problémem téměř pro každého, neboť každý na jeho pozadí zvažuje i vlastní situaci a průběh vlastního života. Vztah k rozvodu je spojen

s osobním definováním vztahu z hlediska právních, morálních, citových a ekonomických (Bakalář, 1996).

Rozvod a rozvodovost patří k těm jevům, jejichž hodnocení může být silně poznamenáno subjektivními postoji - osobními dojmy či osobními osudy. Protože pro zúčastněné jedince i blízké okolí znamená rozvod ve valné většině případů dočasné nebo trvalejší narušení vlastní životní rovnováhy, hodnotí lidé rozvod jako absolutně negativní jev a v rozvodovosti, resp. jejím růstu, vidí jen sociálně patologický úkaz. Také příčiny rozvodovosti se hodnotí často jednostranně - buď se hledají jen ve vnějších okolnostech, za nichž existuje manželství a rodina, nebo se přeceňují vnitřní faktory (osobnostní rysy manželských partnerů).

Jestliže porovnáme vývoj rozvodovosti u nás a v mezinárodním měřítku zjistíme, že česká populace ve svém rozvodovém chování plně následuje vzorce chování typické pro celou Evropu. Nastane-li první krize manželé běží obratem k právníkovi či k soudu. Je problém v komunikaci? Odkud pramení vzniklé neshody a problémy manželů? Pokusím se na tyto otázky podívat z mnoha úhlů pohledů. Lidé v tradiční společnosti se mohli méně rozvádět, už protože při panující vysoké úmrtnosti bylo už po relativně krátké době více manželství ukončeno smrtí jedno z manželů. Míra rozvodovosti podmiňuje i míra sňatečnosti, je-li nižší, znamená to přirozeně i nižší míru rozvodovosti. V Československu vstupovalo do manželství 95 % svobodných mužů a 97 % svobodných žen. Pokud zvážíme 3 – 4 % homosexuálů, 3 % mentálně retardovaných a dále chronicky nemocní, můžeme vidět, že sňatečnost překročila své přirozené limity. Vysoká sňatečnost měla za následek i míru rozvodovosti. Při vysoké pravděpodobnosti a snadnosti rozvodu také přestává být manželství jistotou a ztrácí se důvod k jeho uzavření. Rozvodovost se nakonec snížila, protože svazky, které se rozpadají, nebyly už často ani jako manželství registrovány čili se jednalo o nesezdané páry. Bohannon vytvořil model stádií rozvodové situace:

- emocionální rozvod,
- legální rozvod,
- ekonomický rozvod,
- rodičovský rozvod,
- společenský rozvod,
- psychický neboli konečné přijetí nového stavu.

Různé společnosti, ba i různé společenské vrstvy se od sebe dosti podstatně liší ve vymezení toho, co všechno má či musí spolknout anebo snášet manželský partner, než může začít hledat formální řešení svých problémů, a liší se také v tom, jaká jsou sociálně a právně přijatelných situací. U nás je dnes jediným právním prostředkem zániku manželství za života manželů rozvod (Fialová, 2000).

Není ovšem ani dnes jediným způsobem konce manželského soužití žijícího páru. Goode (1956) uvádí jako další způsoby ukončení anebo dlouhodobého přerušení:

- **opuštění rodiny jedním z partnerů;**
- **rodiny vyprázdňené skořápky**, tedy vznik situace, kdy pár spolu dále bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu, nekomunikuje a spolupracuje jen v nejnnutnější míře;
- **dlouhodobá absence** o uvěznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci, v bojující armádě, v ilegalitě atd.;
- **zánik některé z hlavních funkcí manželství** pro fyzickou, emocionální anebo mentální patologii jednoho z partnerů. Protože však pokud svazek není právně zrušen rozvodem, je překážkou nového sňatku, manželství fakticky zaniklá jiným způsobem než rozvodem vesměs s kratší anebo delší prodlevou rozvodem končí u mladších párů téměř bez výjimky.

Manželství ovšem může být také prohlášeno za neplatné od samého svého počátku. Je to dokonce jeden z nejstarších způsobů zániku manželství (Možný, 2002).

Mezi predikátory rozvodu patří:

- a) **socioekonomický status** – existuje přímá souvislost mezi zaměstnaností ženy a náchylností manželství k rozvodu, čím vzdálenější žena, tím je větší pravděpodobnost, že bude rozvedená. Objevují se dva protisměrné vlivy: čím více přispívá žena do rodinného rozpočtu, tím je manželství stabilnější, protože lépe situovaná manželství se méně rozvádějí. Čím má, ale žena vyšší příjem než muž dochází ke zvyšování rizika rozvodovosti, protože žena se stává méně závislá na muži.
- b) **věk** – sňatek, který byl uzavřen před dosažením 19 let je nejsilnějším predikátorem neúspěšnosti manželství, celá polovina manželství uzavřená těhotnými nevěstami se rozpadá do pěti let. Po překročení určitého věku (28 – 30 let) je také pravděpodobnost rozvodu vyšší, jelikož snoubenci si už vypracovali nezávislý životní styl, kterého se nedokáží vzdát.

- c) **rasa** – zde byla též prokázána i vyšší rozvodovost černocho, ale u nich není predikátorem rozvodu nízký věk.
- d) **děti** – snadněji se rozvádějí bezdětná manželství, u manželství, které má tři a více dětí je nižší rozvodovost.
- e) **doba trvání** - čím déle manželství trvá, tím bude pravděpodobně trvat dále.
- f) **město** – venkov versus město je tož další faktor, kde se manželé rozvádějí.
- g) **víra** – katolíci se rozvádějí méně než protestanti či ateisté.
- h) **dědičnost rozvodovosti** – u dětí z rozvedených rodin hrozí zvýšené riziko vlastního rozvodu.
- i) **pořadí manželství** – opakované manželství je méně náchylnější k rozvodu než první.
- j) **Perspektiva** – mezi nejstabilnější rodiny patří ty, kde manželka láskyplně a odpovědně pečuje o svého muže, který je úspěšný ve svém povolání, funguje tam správná komunikace, ale i intimní stránka věci a vše se podařilo integrovat do širší rodiny.

Do manželství dnes vstupují oba partneři s podstatným fondem sexuálních zkušeností a mnozí považují bohatý a uspokojivý život za podmínku úspěšného manželství. Nejsou-li spokojeni neváhají hledat jinde a dostávají se tak k nevěře, která může mít ráz nejen konstruktivní, ale i destruktivní. Konstruktivní nevěra může mít někdy obohacující, mobilizující nebo naopak ničící efek (Jäckelová, 1997). Destruktivní nevěra je opravdu již ničivý neboli likvidující uragán pro dané manželství. Na rozdíl od tradiční společnosti se domov stal místem emoční útěchy, jistoty a bezpečí. Muži se ve své potřebě emocionality stávají závislí na ženách, i když neustále musí lovit a mít pocit, že to dělají dobře. Může být za této situace zachována stabilní párová rodin, v níž je místo i pro děti?

1.4.3. Opakované manželství

Stoupající podíl rozvodů u párů často velmi mladých neznámá, že je jejich neúspěch či špatná zkušenost od manželství odradí. Velmi často to zkoušejí znovu. Někteří v „nesezdaném“ soužití, velmi často ale v opakovaném manželství. Sociologie rodiny nechávala dlouho problematiku opakovaného manželství a rodiny z opakovaného sňatku nepovšimnutu. Dnes je to naopak jedno z nejprominentnějších polí výzkumu.

Opakovaná rodina je totiž, jak už bylo řadou výzkumů potvrzeno, rodinou dosti odlišnou od rodiny z prvního manželství ženicha i nevěsty. Má o něco větší pravděpodobnost rozpadu: ti, co mají zkušenost z rozvodu, jakoby se ho méně báli.

Opakovaný sňatek následuje často nedlouho po rozvodu, což platí zejména pro muže. Ženy jsou opatrnější - a mají také ztíženou pozici tím, že pro rozvedené muže se do poměrně vysokého věku na sňatkovém trhu objevují stále nové ročníky potenciálních svobodných partnerek, kdežto pro ženu je možnost vybrat si mladšího partnera omezenější. Některé výzkumy však ukazují na jiný důvod. Ač je stav po rozvodu všeobecně stresující, rozvedení muži zůstávají trvale méně šťastní, kdežto rozvedené ženy jsou časem se svým stavem docela spokojeny (Možný, 2002).

1.5. Tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Co vlastně považujeme za tradiční rodinu? Existuje ještě vůbec tradiční rodina? Náleží i do tradiční rodiny prarodiče? Co pro nás tradiční rodina znamená dnes? V čem její význam? Co znamená pro dnešní mladou generaci rodina? To jsou otázky, na které společně budeme hledat odpovědi. Za tradiční rodinu považujeme kompletní rodinu započatou manželstvím muže a ženy s jedním a více dětmi. Čím více dětí, tím lépe. K tradiční rodině je třeba počítat i prarodiče, kteří podporují své děti a jdou tak vzorem svým vnoučatům. V takové rodině se mohou děti naučit lásce na všech úrovních mezilidských vztahů a být tak dobře připraveni na život. Tradiční rodina je bohužel celosvětově na úbytě.

Jaký je rozdíl mezi tradiční, moderní a postmoderní rodinou a z čeho vychází? Nelze popřít, že by se moderní rodina alespoň částečně nepodobala rodině tradiční. Obě byly založeny na potřebě biologické a sociální reprodukce ve společnosti, čímž přispívaly k udržení přenosu informací z jedné generace na druhou a tím i k výhodnějšímu postavení rodiny ve společenských strukturách. Toto poslání stále přetrvává, avšak moderní rodina prošla v minulosti mnoha společenskými proměnami, které se významně dotkly i způsobu předávání tohoto dědictví. Moderní rodina se už z velké části nezabývá pouze ekonomickým dědictvím, ale zaměřuje se stále více i na vztahy mezi členy rodiny a na vzdělanostní kapitál.

Takto utvářená moderní rodina nezaslouží označení „manželská či párová“. Měla by být zařazena buď pod termín „vychovávací“ nebo „citová“. Přejít moderní rodiny k rodině „postmoderní“ se projevuje zvýrazněním charakteristik prvního období, a sice zaměřením na vztahy. To, co se mění, je skutečnost, že vztahy již samy o sobě nemají hodnotu. To vyplývá především z uspokojení, které mají poskytnout každému členu rodiny. „Šťastná rodina“ je dnes méně přitažlivým ideálem. Důležitější je, aby byl člověk šťasten sám pro sebe (www.rodina.cz).

Trvalé zvyšování životní úrovně všeho lidu, které je dosahováno individuálním úsilím, činí pro rodinu obtížným setrvat u měšťanského modelu rodiny s jedním příjmem. Ženy v dnešní společnosti chtějí být rovné mužů a být nezávislémi, ale plnohodnotnými hráči v rodině. Smysl a sílu rodiny vidím v tom, že rodina je zdrojem podpory, kterou každý partnerů čerpá pro budování své osobní identity. Rodina má prioritu a pomáhá

každému ze členů, aby se rozvinul v autonomní osobnost. Rodina dává jejich osobnímu úspěchu smysl. Ego obou, muže i ženy je zakotveno v rodině. Pro muže i ženu platí dobrodružná výprava za úspěchem, která může mít pokračování v úspěchu jejich dětí. V posledních deseti letech se sice snížila stabilita manželství. Pro dnešní mladou generaci v mém věku má manželství opodstatnění teprve za předpokladu, když oba partneři chtějí dítě. Začíná se vytrácet zaměření na vztahy, typické dokonce 80. let minulého století. Šťastná rodina už dnes není ideál. Důležité je, aby byl každý šťastný sám za sebe, přesto rodina nezmizela, stále je pro většinu lidí ideálem život v páru, ale jde o to, jak získat výhody v manželství, ale zároveň se vyhnout jenom nevýhodám v oblasti budování identity (www.e-polis.cz).

1.6. Výchova, její vývoj a výchovné styly v rodině

Abychom pochopili život současné rodiny, neobejdeme se bez ohlédnutí zpět na situaci rodiny před 100 až 150 lety. Rodina v této době prošla neobyčejnými proměnami, kvantitativními a kvalitativními. Byla na jedné straně až glorifikována, na druhé straně až zcela zpochybňována a její smysl a další trvání mnohdy negovány. Zdá se však, že z tohoto procesu rodina vychází.

a) Patriarchální rodina

Typická rodinná formace 18. a 19. století je vícegenerační, rozšířená. Byla rodinnou monogamní s výraznou dominancí otce (patriarchální moc, trvající u nás až do roku 1949). Její ekonomická aktivita byla velmi výrazná, především ve výrobní oblasti, do níž byli zapojeni všichni její členové. Rodina vyráběla vše, co potřebovala k životu, např. typická selská rodina té doby. Vše co nespotřebovala, směňovala. Při tom uspokojovala aspoň v bazální formě potřeby všech svých členů.

Reprodukce patriarchální rodiny byla živelná. Antikoncepční praktiky nebyly ještě známé. Porodnost byla vysoká. Vysoká ovšem byla i celková úmrtnost, zvláště pak kojenecká. Přírozený přírůstek byl rovněž vysoký, více než 1 %, což znamenalo značný nárůst populace. Střední délka života však byla velmi nízká (asi 35 let).

Rozvoj zdravotní péče a celkového zvyšování životní úrovně se promítl i do postupného zlepšování těchto nepříznivých ukazatelů, z hledíku pediatrického hlavně ve snižování kojenecké a pak dětské úmrtnosti. Tato forma populačního procesu

bezprostředně spjatého s patriarchální rodinou se často označuje jako **demografické plýtvání** (mnoho dětí se rodí, mnoho dětí umírá).

b) Partnerské vztahy, nukleární rodina

Demokratizační tendence v celé společnosti, jež tyto změny přes všechny negativní procesy provázejí, zvolna, ale důsledně přeměňují přísné patriarchální vztahy v dřívějším rodinném systému v nové vztahy partnerské, egalitární. Nejprve mezi manžely, pak stále více mezi rodiči a dětmi, jak již bylo zmíněno v prvních kapitolách této knihy.

Dalším činitelem se ukázala emancipace ženy, která se stále zvyšujícím se jejím vzděláním vedla a vede k intenzivnějšímu zaměstnávání žen. To přineslo zákonitě hospodářskou nezávislost žen na mužích. A ta se stále rozvíjí. Je zajímavé, jak jsme tuto vlnu prožívali my v padesátých a šedesátých letech a jak se nám nyní vrací odjinud jako feminismus, v podstatě se stejnými důsledky na život dětí a péči o ně a jejich výchovu. to jest se snahou zabezpečovat vývoj dětí jinak než v bezprostředním kontaktu s matkou.

Odchodem napřed jen muže a pak i ženy za prací mimo rodinu vyvrcholil přerod patriarchální rodiny v moderní, egalitární nebo též, jak se obecně nazývá **nukleární**.

Významně se na tom též podílely proměny v již zmíněné ekonomické aktivitě rodiny, jež se soustředila především na spotřebu, zatímco všechny ostatní aktivity převzala společnost a její příslušné útvary. Tak se rodina stala i v této oblasti **závislá na fungování celé společnosti**. Nejlépe to charakterizuje dnešní život rodiny ve velkém městě, kde je odkázána prakticky ve všech směrech zajištění svého života na organizaci a na příslušné aktivity společnosti.

Tyto proměny s sebou přinesly i výraznou **redukci velikosti rodiny** (domácnosti) a to jak co do počtu generací, tak co do počtu jejích členů. Proto také nukleární, jaderná rodina, již tvoří prakticky jen rodiče a děti, někdy dokonce jen rodič s dítětem.

c) Současné rodinné společenství

Řada autorů se snaží vysvětlit současnou situaci rodiny jako její **krizi**. Zdůvodňují toto tvrzení řadou nepříznivých demografických ukazatelů jako je vysoká rozvodovost,

hlavně se závislými dětmi, zvyšující se počty dětí narozených mimo manželství (v současné době až jedna pětina ze všech narozených), neúplných rodin, rodin doplněných, družských. Dále zvyšujícími se počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, především v rodině samé, počty maladaptovaných, vysokou sebevražedností dětí a mladistvých, jejich kriminalitou, narůstající agresivitou a dalšími společensky nežádoucími jevy apod.

Rovněž je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, jak ji nyní zažíváme, především trvalý nedostatek bytů a ovšem též i nezaměstnanost.

Poukazuje se také na narušení tradičních forem rodinného soužití a upuštění od klasické dominantní role muže, na relativní ekonomickou samostatnost žen, matek, na vyšší frekvenci mimomanželských sexuálních vztahů a nadměrnou toleranci k nim, nedostatek opravdové lásky, náboženského cítění apod.

Přes všechny tyto skutečnosti i řadu dalších, zde neuvedených, jsou autoři přesvědčeni, že nejde o krizi rodiny, nýbrž o její **adaptační proces** - a to často ve velmi složitých a náročných podmínkách. Svědčí o tom ostatně i schopnost naší rodiny odolat tak závažnému všestrannému útoku proti ní, kterou vedl minulý režim, zvláště ve svých počátcích. A přes všechny její proměny a napětí ji dokonce i svým způsobem zpevnil - především „útekem“ do její intimity a posilováním její obranyschopnosti proti nejrůznějším tlakům zvenčí.

Autoři jsou proto také optimističtí k další budoucnosti rodiny a to především manželské rodiny. A to i tehdy, když se budou stále vyskytovat různé formy rodinného společenství. Svůj optimismus zakládá na tom, že se dětem v dobré rodině či rodinném společenství nejlépe daří a že bez dětí není života.

Považuji za důležité zde nezapomenout zmínit další dvě nezbytné věci – první z nich je výchova, která je zprostředkování schopností, zručností a postojů, které reprezentují v dané společnosti a které se pokládaly a pokládají za důležité, dalším generacím. Různé koncepce výchovy byly ovlivněny sociokulturními podmínkami a odlišnými koncepcemi chápání člověka, akceptování jednotlivých stránek výchovného procesu je založena spíše na životních podmínkách, tudíž je jakýmsi způsobem ohraničena. A tou druhou jsou styly výchovy, které s touto otázkou úzce souvisí, jinak řečeno existuje

možnost volby správného výchovného stylu v rodině. Níže uvádím komplexnější vysvětlení těchto pojmů. Jaká je ta správná výchova? Má převládat ve výchově autoritativní nebo liberální přístup?

Výchova (nebo též **edukace**) je součást výchovné skutečnosti; činnost směřující k získání a zdokonalení schopností a vlastností člověka. Výchova je působení na procesy lidského učení a socializace s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tělesné i duševní, s cílem přetvořit člověka z bytosti společenské na bytost kulturní (www.wikipedia.cz).

Čáp (2007) charakterizuje výchovu jako proces předávání společensko – historických zkušeností novým generacím, pak se toto předávání děje v rámci a prostřednictvím společenských vztahů. Právě pod vlivem sociálních vztahů se formuje osobnost jedince, tvoří se její struktura, mimo jiné i její potřeby, hodnoty, její morální stránka. Osobnost ovšem není jednoduchým a přímým odrazem sociálního prostředí. Osobnost se formuje na základě složitého vzájemného působení vnějších a vnitřních faktorů rozvoje. Osobnost je tedy produktem rozvoje psychiky v sociálních podmínkách.

Výchova je cílevědomá a záměrná činnost, determinovaná společensky. Je zaměřena na proces předávání zkušeností dalším generacím. Vštěpuje návyky, působí na charakter jedince, utváří tělesné a duševní vlastnosti lidí, využívá dědičnosti a působícího prostředí (www.studuj-jinak.cz).

Každá rodina se vyznačuje svým typickým způsobem vedení. Máme různé typy výchovy:

a) Demokratická, harmonická výchova

Vyznačuje se prvky demokracie, pochopení. Existují jistá pravidla hry a děti jsou přiměřeně kontrolovány. Od dětí se vyžaduje povídání na intelektuální úrovni a správné sociální úrovni, vhodné k jejich věku a jejím schopnostem. Žádá se od dětí říci svoje stanovisko na přijetí určitého rodinného rozhodnutí. Dítě vychovávané v harmonické rodině, dostává lekce pro svůj budoucí život v dospělosti. Učí se mužskému či ženskému způsobu chování, přejímá životní hodnoty i životní styl svých rodičů.

Získává také obraz manželského soužití i obraz svého budoucího partnera. Děti v harmonické rodině se seznamují s prací v domácnosti, poznávají hodnotu peněz, učí se chodit nakupovat apod. Působí na ně i jiné vlivy např. vzory okolní společnosti i vzájemná láska rodičů.

b) Autoritářská výchova

Vyznačuje se přísným dodržováním příkazů rodičů. Rodiče jsou nároční, kontrolují a prosazují svojí moc bez ohledu na zralost dítěte, bez starostlivosti o oboustrannou komunikaci.

c) Liberální výchova

Vyznačuje se benevolentností rodičů, kteří kladou malé požadavky, děti mají bezstarostný život, chybí jim kontrola a sociální zodpovědnost.

d) Zanedbávající výchova

Nedbalost rodičů o děti. Rodiče se starají o svoje aktivity a ne o to, jak se jejich dítě učí, s kým se stýká a co dělá ve svém volném čase apod.

e) Nadměrně ochranná výchova

Tak zvaná "opičí láska". Představuje nadměrnou starostlivost rodiče o dítě. Dělají všechno "jen pro jeho dobro". Přání dítěte je jim často rozkazem.

f) Disharmonická výchova

Vyznačuje se rozporuplností. Případ když rodičovské reakce jsou mařené momentálními popudy a náladami. Neexistují jednotná kritéria výchovy. Kdy někdy tolerované chování je jindy nepřipustné. Většinou, protože nemají správný vzor otce a matky, selhávají při zakládání své vlastní rodiny. Chybí jim zkušenosti a vzor harmonické rodiny. Musí si co nejdříve vytvořit vztah k tetám. Ztrácí také soukromí.

Zdeněk Matějček (1999) chápe výchovu jako ATTACHMENT jinak, pokračuje ve vývoji a zahrnuje i otce. Z hlediska citového přístupu (výchovné přístupy k dítěti).

1. -
2. +

ad 1. Zahrnuje dva typy výchovy:

- a) **zavrhující výchova** – obvykle ve skryté podobě
- příčiny: obvykle jedna nebo rodičům připomíná dítě jejich životní zklamání, neúspěch, otřes – např. nechtěné dítě (zejména u svobodných matek). Děti tělesně či duševně postižené – odstraněné v ústavech.
 - Náprava je velmi složitá, dlouhodobá, rodina o to ale většinou nemá zájem.
- b) **zanedbávající výchova** – od malého zanedbání po větší, rodiny často na nízkém či naopak vysokém socioekonomickém stupni.
- dítě je zde ponecháno samo sobě, volný život bez povinností, školní prospěch snížený, vzniká zdání, že je méně inteligentní – nezodpovědné, nekontinuální příprava do školy

ad 2. Zahrnuje čtyři typy výchovy:

- a) **rozmazlující výchova** – nezdravě na dětech rodiče lpí, nadšeni každým přirozeným krokem dítěte, chtějí, aby dítě bylo stále roztomilé, dětské, závislé na nich – bojí se, aby neztratili jeho lásku, odstraňují dítěti všechny překážky v životě. Tímto jednáním ztrácejí autoritu, dítě je pánem rodiny, ztratí ale jistotu, projeví se to ve vrstevnických vztazích – vrstevníkům je jedno, že je rozmazlené, nebudou se s ním bavit.
- b) **Úzkostná, protektivní výchova** – podobné jako u rozmazlující výchovy, lpí na dítěti, motiv je strach, aby si neublížilo, brání mu v činnostech, blokuje mu iniciativu, neurotizují ho, omezují mu aktivity – to vede k frustraci psychické aktivity, volnosti, potřebuje hranice stejně jako volnost.
- reakce: hodné až přehodné dítě, které ale jen číhá kde se může urvat z řetězu, nedovede se zapojit do sociálních vrstevnických skupin, stávají se oběťmi šikany, oběťními beránky.
 - blízko k této výchově mají starší rodiče, prarodiče, rodiče vymodlených dětí, rodiče, jímž dítě zemřelo, lidé konstitučně úzkostliví.
- c) **rodiče perfekcionalističtí** – přehnaná snaha o dokonalost dítěte, aby se dítě stalo hvězdou ve všem, zejména aby byl jedničkář, aby se v dospělosti dítě stalo tím, čím nemohli rodiče, v pozadí je frustrace rodičů – nejsem lékařem, tak alespoň mé dítě bude
- brání jim to vidět realistické možnosti dítěte.

- reakce: dítě se snaží uniknout, vede to k přetěžování dítěte a jeho následné obraně.
- d) **protekční výchova** – snaha dítě dostat tam kam chci já, ale nelpím na výkonu, cíl stojí na ochraně dítěte, na protekci
- důvody jsou neuspokojení ve své životní kariéře, starší rodiče častěji a rodiče dětí jakkoliv postižených.

Uznávaný psycholog Kurt Lewin utekl před fašismem do USA, srovnal výchovné styly ze svých zkušeností v Německu a v USA. Dospěl k těmto modelům:

- **model německý:** dítě je vlastně zmenšený dospělý, podléhá zcela autoritě dospělého.
- **model americký:** dítě je téměř zbožštěno, je téměř rovno dospělému, pedocentrismus.

Z tohoto vplynuly 3 základní výchovné styly:

- autoritativní** – rodič rozhoduje, dost trestá, na přání dítěte příliš nebere ohled, pro iniciativu dítěte je zde malý prostor
- liberální** – neklade požadavky na dítě, neposkytuje mu zázemí
- sociálně integrační (demokratický)** – vychovatel poskytuje přehled o činnosti (co a jak se bude dělat), méně příkazů, trestů (ale jsou), postaveno na iniciativě dítěte, lze diskutovat o práci a úkolech, volba, diskutovat o problémech, dítě je taženo, ne tlačeno. Volba je zde nejdůležitější, rodič pouze doporučí, ale nechá jít dítě svou cestou. (Havlík, 2002).

1.7. Kvalita života v rodině

„Štěstí nepochází z velikosti života, ale z jeho malých a osvěžujících věcí, které se musí pěstovat a vyhledávat... Ostatně - štěstí nemusí být ničím veselým a blaženým, jsem si skoro jist, že štěstí mohou být velká a tragická jako umělecká díla.“

Karel Čapek

Abychom daný problém rodiny dokázali ještě lépe uchopit, měli bychom se také zamyslet nad pojmem kvalita života a jeho přínosem pro rodinu, tak abychom lépe pochopili, jaký smysl pro nás kvalita života vůbec má. Co nám může nabídnout? Co pro nás znamená: Proč je tak důležitou součástí?

Definovat správně „kvalitu života“ je velmi nesnadné. Hovoříme-li o kvalitě života, obvykle tím sledujeme, jaký dopad má na jedince na jeho fyzický či psychický stav, na jeho způsob života a pocit životní spokojenosti a štěstí. Definice kvality života vychází z Maslowovy teorie potřeb, tj. naplnění základních fyziologických potřeb (potřeba nasycení, spánek) je předpokladem aktualizace a uspokojení potřeb subtilnějších (potřeba bezpečí, jistoty a sebeúcty). V dnešní době existuje mnoho definic kvality života, ale zdá se, že žádná z nich není globálně akceptována.

Pojmem „kvalita života“ se například zabývá prof. Mühlpachr (2005) a uvádí, že se jedná je složitý a velmi široký pojem, těžko uchopitelný pro svou multidimenzionalitu a komplexnost. Zahrnuje hledání klíčových faktorů bytí a sebepochopení.

Zkoumá materiální, psychologické, sociální, duchovní a další podmínky pro zdravý a šťastný život člověka. Komplexní pohled na život postihuje jak vnější podmínky, tak i vnitřní rozměry člověka. Obsah je samozřejmě podmíněn společenskými normami a hodnotami, nebývá však omezen pouze na materiální statky a výhody, a rovněž “soulad” neznamená nutně konformitu s většinovou společností.

Pro posouzení kvality života musíme vzít v úvahu, že má svoji stránku:

- **subjektivní stránku** (individuální posouzení podmínek života, subjektivně pocíťovanou ne/pohodu),
- **objektivní stránku** (objektivní podmínky života osoby).

Podíváme-li se na známé modely, zjistíme, že na kvalitu života působí celá řada kritérií, ať už jde o:

- osobní charakteristiky člověka (fyzické, psychologické i duchovní),
- spojení s konkrétním prostředím (tedy zda někam patří a jak je do prostředí integrován, ať už se bavíme o rodině, škole, práci, sousedství, komunitě či přístupu ke zdravotní, sociálním, vzdělávacím, rekreačním, společenských a dalších službám a příležitostem) a v neposlední řadě,
- možnost seberealizace (dosahování osobních cílů, dalšího růstu a rozvoje).

Při zkoumání kvality života bychom měli vzít v úvahu alespoň těchto pět základních oblastí:

- 1) fyzické a psychické zdraví,
- 2) volný čas a osobní rozvoj,
- 3) práce a profesní rozvoj,
- 4) bydliště a komunita,
- 5) rodina a sociální život.

Podlé mého názoru mají však jedno společné, a to, že pojem „kvalita života“ by měl obsahovat údaje o fyzickém, psychickém a sociálním stavu jedince, je zde tedy pohlíženo jako vícerozměrnou veličinu a je obvykle definována jako subjektivní posouzení vlastní životní situace. Mezi další faktory, které ovlivňují kvalitu života patří:

- **věk,**
- **pohlaví,**
- **rodinná situace,**
- **preferované hodnoty,**
- **ekonomická situace,**
- **vzdělání,**
- **kulturní zázemí,**
- **polymorbidita a religiozita.**

Celková kvalita života je souhrnem vše výše uvedených faktorů, které nesmíme opomíjet. Pokud je člověk v rodině šťastný a spokojený, je-li jeho život naplněn, tak jak si představuje a přeje, tak je jeho kvalita života na velmi vysoké a kvalitní úrovni a rizika jsou minimální.

2. PRŮZKUM SOUČASNÝCH TRENDŮ V RODINĚ

2.1. Projekt průzkumu

Cíl empirické části – průzkumu

Cílem průzkumu bylo provedení dotazníkového šetření, sestavení stupnice současných trendů v rodině a jejich komparace se stanovenými hypotézami. Dále pak zjištění převládajících faktorů ovlivňující funkci rodiny a jejich proměny se zaměřeným cílem na oblast vztahů a prioritních hodnot.

V rámci průzkumu se jednalo především o zjištění, které z následujících převládajících faktorů nejvíce převažují v současných rodinách, a jak se tyto trendy liší na základě vzdělání a věku rodičů, ekonomického statusu, životních priorit a dalších dotazovaných:

- 1) Věk, vzdělání a výchova v rodině,
- 2) Struktura rodiny - počet členů v rodině a její složení,
- 3) Zaměstnanost členů rodiny,
- 4) Volnočasové aktivity rodiny,
- 5) Priority rodiny,
- 6) Rodina versus manželství.

Charakteristika výběrového souboru:

Vzorek dotazovaných pro provedení výzkumu byl vybírán náhodně u respondentů ve věkovém rozmezí 25 - 50 let. Velikost výběrového, tedy kvótového výběru obsahuje 80 respondentů společnosti Invest Gates Group, s.r.o. z jihomoravského kraje.

Hypotézy:

I. Věk, vzdělání a výchova v rodině

H1: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin převažuje vysokoškolské vzdělání.

H2: Předpokládám, že vzdělanější budou muži než ženy.

H3: Předpokládám, že více jak 50% rodin využívá možnost dalšího vzdělávání.

II. Struktura rodiny

H4: Předpokládám, že u více jak 60 % rodin převažuje počet dětí minimálně dvě.

H5: U více jak 80 % rodin předpokládám více než tři členy v rodině.

III. Zaměstnanost členů rodiny

H6: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin jsou jednotliví členové spokojeni v zaměstnání.

H7: U více jak dvě třetiny respondentů nepředpokládám v dohledné době změnu zaměstnání.

IV. Volnočasové aktivity

H8: Předpokládám, že více volnočasových aktivit bude u rodin s menším počtem členů.

H9: Předpokládám, že více času na volnočasové aktivity bude v úplné rodině.

V. Životní úroveň

H10: Předpokládám, že u více jak 70 % rodin bude životní úroveň přijatelná.

H11: Předpokládám, že rodiny, které mají více dětí, budou mít větší finanční problémy.

H12: Předpokládám, že u více jak 70 % bude měsíční rozpočet rodiny pohybovat v rozmezí 20.000 – 25.000,-- Kč.

VI. Priority rodiny

H13: V nadpoloviční většině bude kladen důraz na prioritu zdraví.

H14: Předpokládám, že z více jak 20 % bude kladen důraz na prioritu majetek a peníze.

H15: U více jak 80 % rodin předpokládám, že na výchově se bude více podílet matka/manželka než otec/manžel.

VII. Rodina versus manželství

H16: Předpokládám, že převážná většina chce vstoupit do svazku manželského ve věkovém rozmezí 30 a více let.

H17: Předpokládám, že převážná většina si pořídí první dítě ve věkovém rozmezí 30 a více let.

Charakteristika metod (techniky) zpracování empirické části práce:

Výzkum byl prováděn na základě dotazníku, rozděleného do několika částí podle typu otázek a zjišťovaných odpovědí. Hlavním cílem dotazníku bylo dát dotazovaným osobám dostatečný prostor i proto, aby mohli vyjádřit svůj vlastní názor, v dotazníku byly tedy používány otázky, jak otevřené, tak i uzavřené. Otázky byly zaměřeny především na zmapování současných trendů v rodině, resp. faktorů, které se v rodině nejvíce vyskytují a celkové zjištění názorů dotazovaných na téma životní priority, rodina, výchova a jiné. Průzkum byl proveden v druhé polovině roku 2008 na území města Brna, tudíž jeho platnost je touto oblastí limitována.

2.2. Vyhodnocení průzkumu

Průzkumu se celkem zúčastnilo 80 respondentů společnosti Invest Gates Group, s.r.o. z jihomoravského kraje, která mi umožnila provést dotazníkové šetření mezi svými respondenty. Věřím, že výsledky mého průzkumu mohou pomoci při hodnocení a orientaci rodičů, ale také budou přínosné pro pracovníky společnosti Invest Gates Group, s.r.o. Ve vybraných oblastech jsem provedla oddělené vyhodnocení výsledků jednotlivých respondentů pro účely komparace získaných dat.

Obecná data:

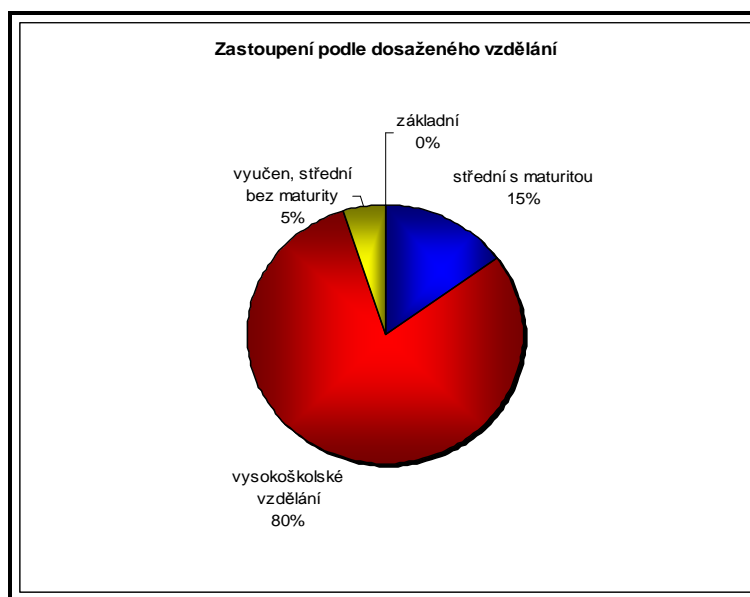
Nyní se zaměříme na analýzu obecných dat, které nám vyplynuly z dotazníkového šetření získané na základě dotazníku. V grafu č. 1 je znázorněno zastoupení respondentů podle dosaženého vzdělání, dále v grafu č. 2 je znázorněno zastoupení podle rodinného stavu.

Věkové zastoupení respondentů se pohybovalo v rozmezí 25 – 50 let, v této věkové skupině nejčastěji docházelo k rozvodovým řízením na základě různých příčin, ať již to byly zátěžové životní situace, jako je např. nemoc, ztráta zaměstnání, nevěra, majetek, pracovněprávní vztahy a jiné. Dále bylo potvrzeno, že vyváženost mezi muži a ženami je na stejné úrovni.

Tabulka č. 1 : Zastoupení podle dosaženého vzdělání

Dosažené vzdělání	Zjištěný podíl v (%)
vysokoškolské vzdělání	80%
střední s maturitou	15%
vyučen, střední bez maturity	5%
základní	0%

Graf č. 1 : Zastoupení podle dosaženého vzdělání

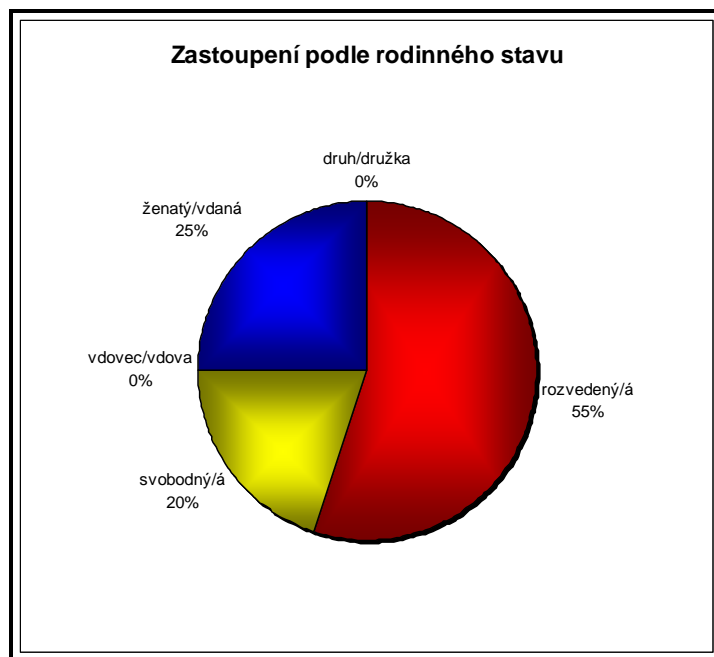

U grafu č. 1 podle dosaženého vzdělání je patrné, že 80% dotazovaných respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání, pouhých 15% přiznává, že má dosažené vzdělání na úrovni střední s maturitou, zbývajících 5% má dosažené vzdělání na úrovni vyučen, střední bez maturity. Nikdo z respondentů nemá pouze základní vzdělání.

Tabulka č. 2 : Zastoupení podle rodinného stavu

Rodinný stav	Zjištěný podíl v (%)
svobodný/á	20%
ženatý/vdaná	25%
vdovec/vdova	0%
rozvedený/á	55%
druh/družka	0%

Graf č. 2 : Zastoupení podle rodinného stavu

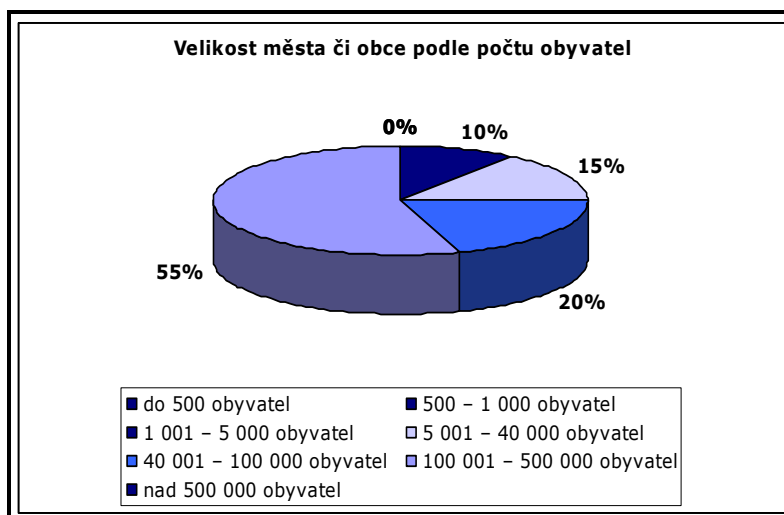

U grafu č. 2 jsem dospěla k těmto výsledkům. Zastoupení podle rodinného stavu je více než alarmující, protože 55% respondentů je rozvedeno, zbývajících 25% je ženatý/vdaná, pouhých 20 % žije ve svazku svobodných. Nikdo z respondentů nežije ve svazku druh/družka.

Tabulka č. 3 : Velikost města či obce podle počtu obyvatel

Velikost města či obce podle počtu obyvatel	Zjištěný podíl v (%)
do 500 obyvatel	0%
500 - 1 000 obyvatel	0%
1 001 - 5 000 obyvatel	10%
5 001 - 40 000 obyvatel	15%
40 001 - 100 000 obyvatel	20%
100 000 - 500 000 obyvatel	55%
500 000 obyvatel	0%

Graf č. 3 : Velikost města či obce podle počtu obyvatel

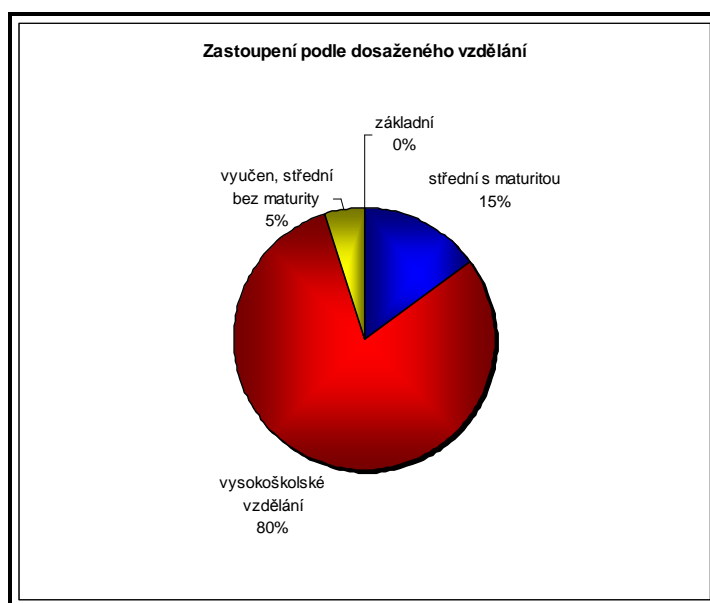
Graf č. 3 nám znázorňuje velikost města či obce podle počtu obyvatel, resp. z jak velkého města či obce respondenti pocházejí. Převážná většina respondentů pochází z města Brna, ostatní respondenti pocházejí z okolí města Brna.

I. Věk, vzdělání a výchova v rodině

H1: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin převažuje vysokoškolské vzdělání.

Hypotéza H1 se potvrdila, jelikož jak již bylo uvedeno v úvodu obecných dat, resp. z grafu č. 4 je patrné, že 80% dotazovaných respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání, pouhých 15% přiznává, že má dosažené vzdělání na úrovni střední s maturitou, zbývajících 5% má dosažené vzdělání na úrovni vyučen, střední bez maturity. U ostatních druhů vzdělání nebylo prokázáno. Je tedy zřejmé, že vzdělání v rodině hraje důležitou roli, od které se odvíjí i vývoj samotné rodiny.

Graf č. 4 : Zastoupení podle dosaženého vzdělání

H2: Předpokládám, že vzdělanější budou muži než ženy.

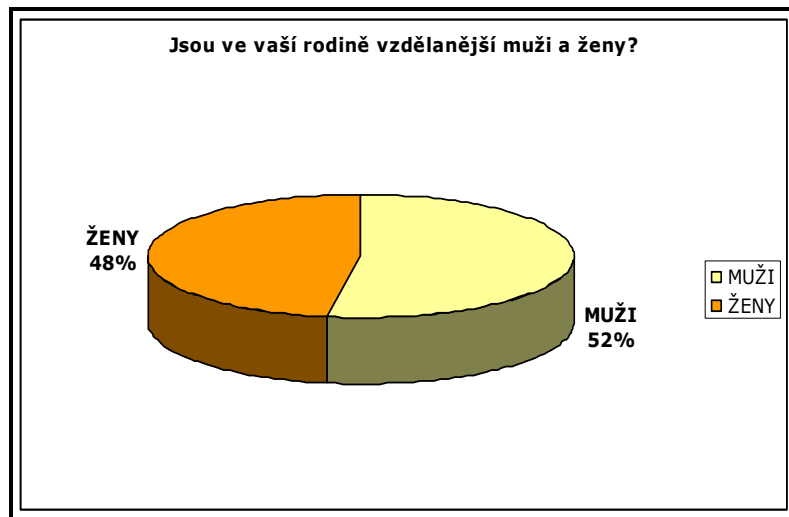
Jednou z cest ke zrovnoprávnění mužů a žen je vyvážená vzdělanostní struktura a odstranění jakýchkoliv diskriminací v přístupu ke vzdělání. Celá řada výzkumů v České republice nám tradičně ukazuje, že vzdělanost žen a mužů je na velmi vysoké úrovni. Z pohledu časových trendů vzdělanost žen celkově vzrůstá.

Hypotéza H2 se nepotvrdila, protože z uvedeného grafu nám vyplývá, že vzdělanost mužů a žen se téměř nacházejí na stejné úrovni, což je pro současnou rodinu vynikající zpráva, protože vzdělání je velmi nezbytnou složkou.

Tabulka č. 4 : Poměr mezi vzděláním mužů a žen

Vzdělání	Zjištěný podíl v (%)
MUŽI	42%
ŽENY	38%

Graf č. 5 : Jsou ve vaší rodině vzdělanější muži a ženy?

H3: Předpokládám, že více jak 50% rodin využívá možnost dalšího vzdělávání.

Tabulka č. 5 : Využití možnosti dalšího vzdělávání

Další vzdělávání	Zjištěný podíl v (%)
ANO	52%
NE	48%

Graf č. 6 : Využíváte možnost dalšího vzdělávání?

Hypotéza H3 se potvrdila, protože z uvedeného grafu nám vyplývá, že většina rodin využívá možnosti dalšího vzdělání. Jednak je to z důvodu kariérního růstu, ale také většího uplatnění na trhu práce.

Jiné odpovědi:

- Doplnkové pedagogické studiu v oboru učitelství a mistr odborného výcviku,
- Různé speciální kurzy,
- Odborné kurzy na mezinárodní bázi,
- Jazykové kurzy.

II. Struktura rodiny

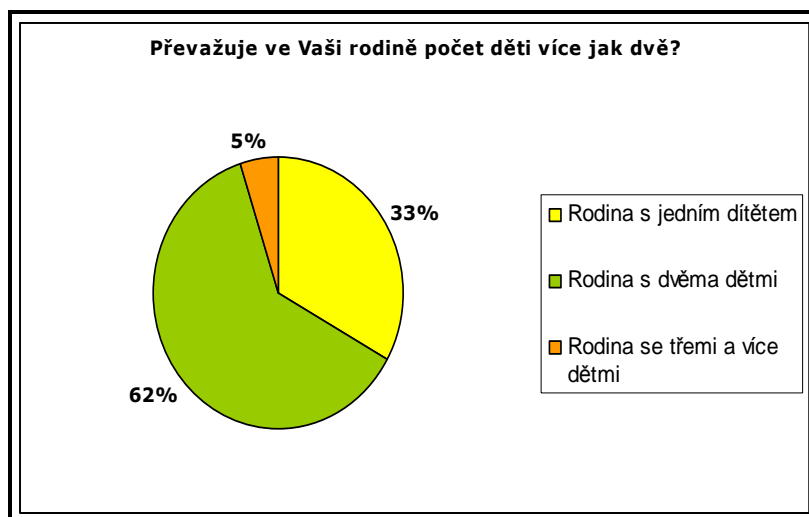
H4: Předpokládám, že u více jak 60 % rodin převažuje počet dětí minimálně dvě.

Rodina má v současnosti jedno nebo dvě děti většinou proto, že sami rodiče mají určitou hodnotovou orientaci, která je zaměřena spíše individualisticky a klade větší důraz na sebeprosazení. Vše je též závislé na předcházející výchově rodičů a jejich dosaženému vzdělání. V dnešní době se již málo setkáváme s více početnými rodinami, protože je v ní méně příležitostí k nějaké vyhraněné rivalitě.

Tabulka č. 6 : Počet dětí v rodině

Počet dětí	Zjištěný podíl v (%)
Rodina s jedním dítětem	33%
Rodina s dvěma dětmi	62%
Rodina se třemi a více dětí	5%

Graf č. 6: Převažuje ve Vaší rodině počet dětí více jak dvě?

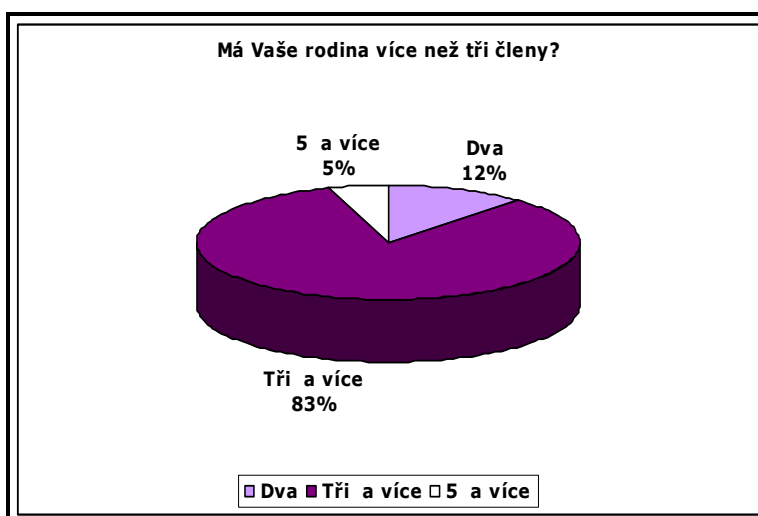
Hypotéza H4 se potvrdila, protože u více jak 60% dotazovaných respondentů se prokázala přítomnost minimálně dvou dětí. I když statistika ČSÚ uvádí koeficient 1,8 dětí v rodině. Je otázkou jestli je to tak správně či není. Je to věc názoru každého z nás. Vše vždy závisí plně na rozhodnutí budoucích rodičů, zda chtějí mít jedno nebo více dětí.

H5: U více jak 80 % rodin předpokládám více než tři členy v rodině.

Tabulka č. 7 : Počet členů v rodině

Počet členů	Zjištěný podíl v (%)
Dva	12%
Tři a více	83%
5 a více	5%

Graf č. 7: Má Vaše rodina více než tři členy?

Hypotéza H5 se potvrdila, jelikož u více jak 80 % rodin má tři a více členů, což je z hlediska reprodukčního, ale i ekonomického výborná zpráva, protože v současné době dochází k odkládání mateřství a ve většině případů se sestáváme s tím, že žena by měla ráda minimálně dvě děti, ale z jakého důvodu.

Jiné odpovědi:

- důležitou roli sehrává věk,
- zdravotní komplikace,
- zátěžové životní situace a jiné.

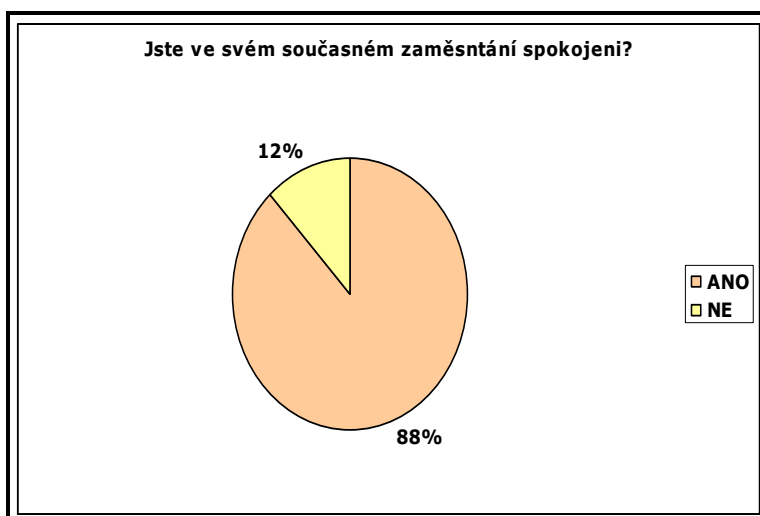
III. Zaměstnanost členů rodiny

H6: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin jsou jednotliví členové spokojeni v zaměstnání.

Tabulka č. 8 : Spokojenost členů rodiny v zaměstnání

Spokojenost	Zjištěný podíl v (%)
ANO	88%
NE	12%

Graf č. 8: Jste ve svém současném zaměstnání spokojeni?

Hypotéza H6 se potvrdila, jelikož u více jak 80 % jsou jednotliví členové rodiny v současné době ve svém zaměstnání spokojeni, pouhých 12% by chtělo své zaměstnání zcela změnit z důvodu platu a jiných zaměstnaneckých výhod.

H7: U více jak dvě třetiny respondentů nepředpokládám v dohledné době změnu zaměstnání.

Tabulka č. 9 : Změna zaměstnání

Změna současného zaměstnání	Zjištěný podíl v (%)
ANO	19%
NE	81%

Graf č. 9: Chystáte se v dohledné době změnit zaměstnání?

Hypotéza H7 se potvrdila, jelikož u více jak dvou třetin respondentů se zjistilo, že v současné době nepředpokládají změnu zaměstnání, pouhých 19% by velmi rádo svoje zaměstnání změnilo.

Jiné odpovědi:

- obava ze změny zaměstnání,
- mzdové prostředky,
- kariérní růst,
- další zaměstnanecké benefity,

- možnost dalšího vzdělávání,
- stabilní a prosperující společnost.

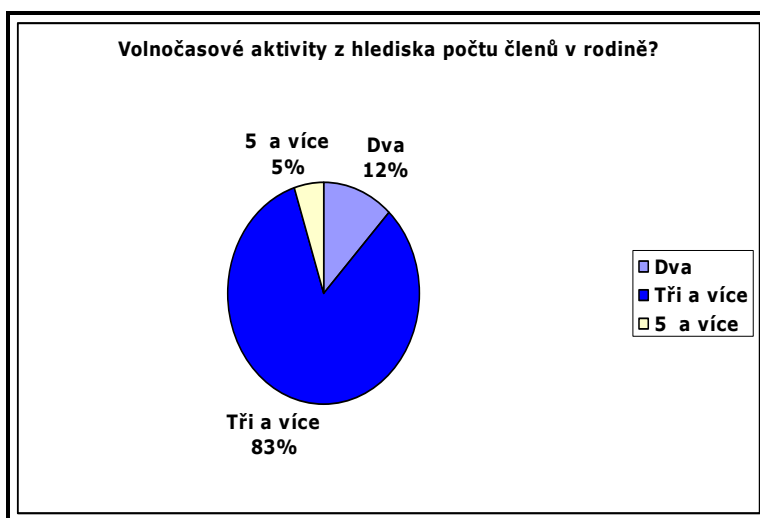
IV. Volnočasové aktivity

H8: Předpokládám, že více volnočasových aktivit bude u rodin s menším počtem členů.

Tabulka č. 10 : Počet členů v rodině z hlediska volnočasových aktivit

Počet členů	Zjištěný podíl v (%)
Dva	12%
Tři a více	83%
5 a více	5%

Graf č. 10: Volnočasové aktivity z hlediska počtu členů v rodině?

Hypotéza H8 se nepotvrdila, jelikož rodiny s menším počtem členů spolu se méně věnují volnočasovým aktivitám, je to především z důvodu velké pracovní vytíženosti, protože většina respondentů byli podnikatelé.

Jiné odpovědi:

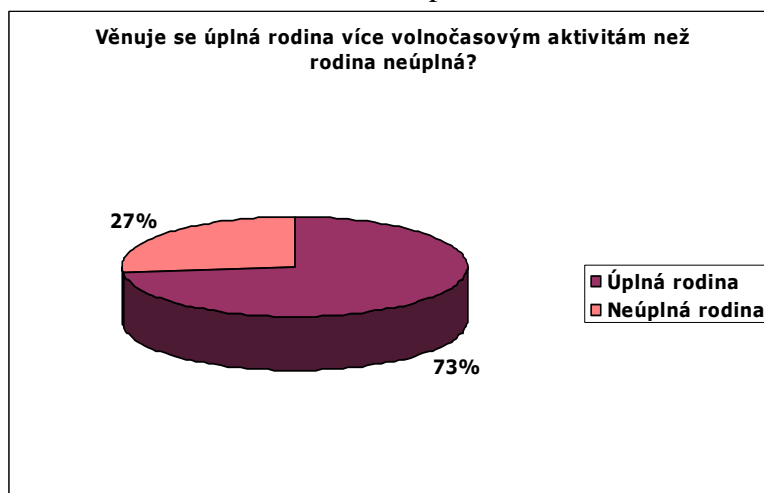
- především rodiče nemají tolik času,
- neshodují se ve výběru volnočasových aktivit.

H9: Předpokládám, že více času na volnočasové aktivity bude v úplné rodině.

Tabulka č. 11 : Volnočasové aktivity z hlediska úplné nebo neúplné rodiny

Rodina	Zjištěný podíl v (%)
Úplná rodina	73%
Neúplná rodina	27%

Graf č. 11: Věnuje se úplná rodina více volnočasovým aktivitám než rodina neúplná?

Hypotéza H9 se potvrdila, jelikož u více jak 70 % úplných rodin se více věnu volnočasovým aktivitám než neúplné rodiny. Zde je zřejmý důsledek rozvodovosti, popřípadě opakovaného manželství s aspektem střídavé péče.

Jiné odpovědi:

- rozvod,
- opakované manželství.

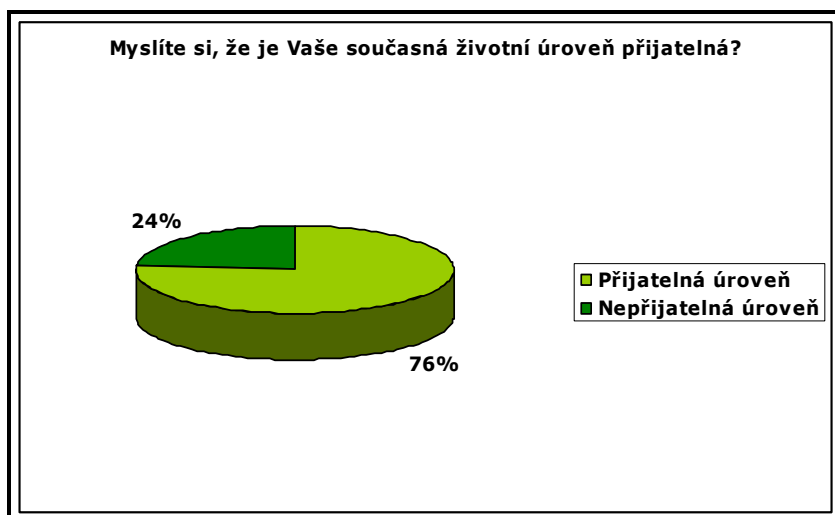
V. Životní úroveň

H10: Předpokládám, že u více jak 70 % rodin bude životní úroveň přijatelná.

Tabulka č. 12: Současná životní úroveň

Úroveň rodiny	Zjištěný podíl v (%)
Přijatelná úroveň	84%
Nepřijatelná úroveň	26%

Graf č. 12: Myslíte si, že je Vaše současná životní úroveň přijatelná?

Hypotéza H10 se potvrdila, jelikož více jak 70 % rodin uvedlo, že jejich současná životní úroveň je přijatelná, resp. i zásah ekonomické krize se zde začíná výrazněji a postupně podepisovat.

H11: Předpokládám, že rodiny, které mají více dětí, budou mít větší finanční problémy.

Tabulka č. 13: Finanční problémy rodiny podle počtu dětí

Finanční problémy	Zjištěný podíl v (%)
ANO	49%
NE	61%

Graf č. 13: Jste toho názoru, že rodina s více dětmi má větší finanční problémy?

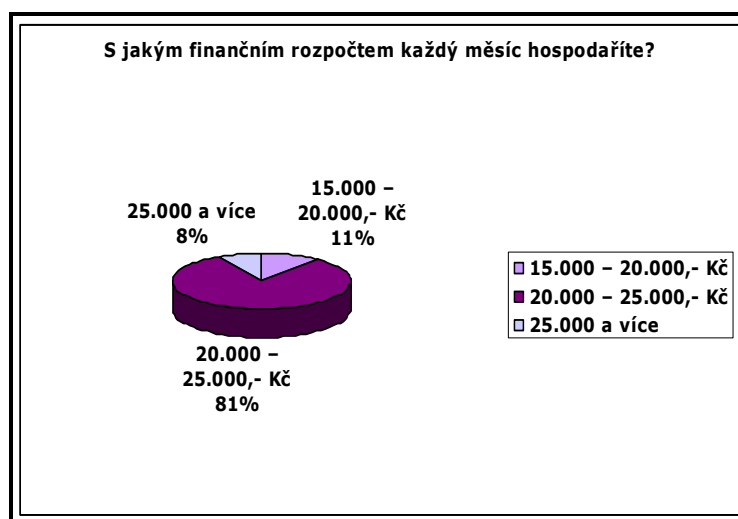
Hypotéza H11 se nepotvrdila, protože z uvedeného grafu nám vyplývá, že rodina s větším počtem dětí nemá výraznější finanční problémy, všechny rodiny se téměř nacházejí na stejné finanční křivce.

H12: Předpokládám, že u více jak 70 % bude měsíční rozpočet rodiny pohybovat v rozmezí 20.000 – 25.000,- Kč.

Tabulka č. 14: Finanční měsíční rozpočet rodiny

Měsíční finanční rozpočet	Zjištěný podíl v (%)
15.000 – 20.000,- Kč	11%
20.000 – 25.000,- Kč	81%
25.000 a více	8%

Graf č. 14: S jakým finančním rozpočtem každý měsíc hospodaříte?

Hypotéza H12 se potvrdila, jelikož více jak 80 % rodin hospodaří s měsíčním rozpočtem v rozmezí 20.000 – 25.000,- Kč, pobírá tedy průměrnou mzdu. Průměrná mzda v České republice na základě statistických dat ČSÚ činí 23.542,- Kč.

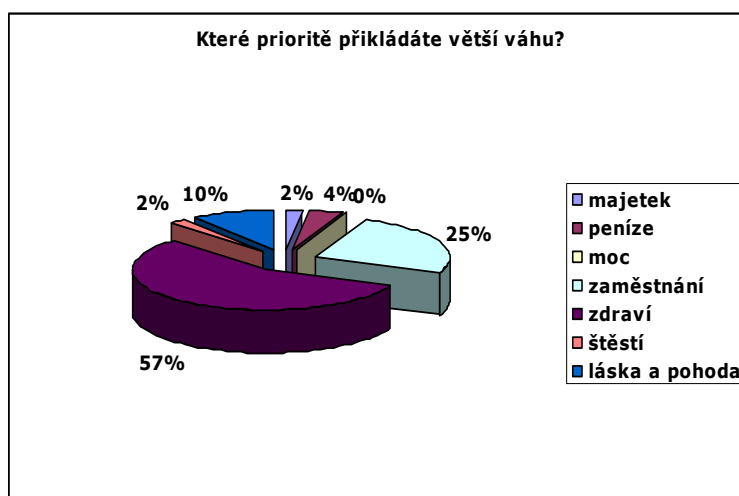
VI. Priority rodiny

H13: V nadpoloviční většině bude kladen důraz na prioritu zdraví.

Tabulka č. 15: Priority v rodině

Priority	Zjištěný podíl v (%)
majetek	2%
peníze	4%
moc	0%
zaměstnání	25%
zdraví	57%
šťěstí	2%

Graf č. 15: Které prioritě přikládáte větší váhu?

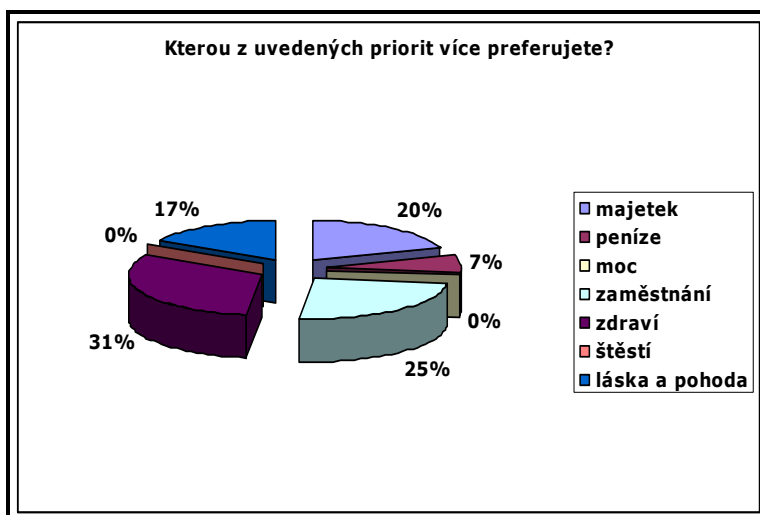
Hypotéza H13 se potvrdila, jelikož u nadpoloviční většiny bylo zjištěno, že největší váha je přikládána prioritě zdraví. Je tedy zřejmé, že všechny rodiny chápou prioritu zdraví jako jednu z nejdůležitějších a plně si uvědomují, že bez zdraví nelze nic.

H14: Předpokládám, že z více jak 20 % bude kladen důraz na prioritu majetek a peníze.

Tabulka č. 16: Preference priorit v rodině

Priority	Zjištěný podíl v (%)
majetek	20%
peníze	7%
moc	0%
zaměstnání	25%
zdraví	31%
šťěstí	0%

Graf č. 16: Kterou z uvedených priorit více preferujete?

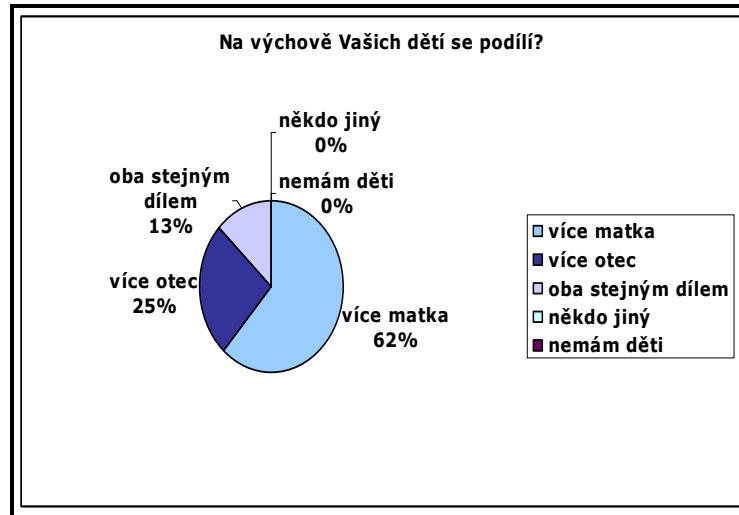
U grafu č. 15 jsem dospěla k velmi zajímavým výsledkům. Jednotliví členové rodiny preferují nejvíce prioritu zdraví zhruba 31 % dotázaných respondentů, zbývajících 25% uvádí jako další prioritu zaměstnání, pouhých 20% lásku a pohodu a 17% dotázaných respondentů uvádí majetek. Nikdo z respondentů nepreferuje prioritu moc a štěstí.

H15: U více jak 80 % rodin předpokládám, že na výchově se bude více podílet matka/manželka než otec/manžel.

Tabulka č. 17: Podíl výchovy v rodině

Podíl výchovy v rodině	Zjištěný podíl v (%)
více matka	
více otec	
oba stejným dílem	
někdo jiný	
nemám děti	

Graf č. 17: Na výchově Vašich dětí se podílí?

Hypotéza H15 se nepotvrdila, jelikož u nadpoloviční většiny bylo zjištěno, že nejvíce se na výchově dětí podílejí matky, zbývajících 25 % uvedlo, že se na výchově podílí otec, většinou se jedná o případy, kdy je otec na mateřské či rodičovské dovolené, pouhých 13% uvedlo, že participuje na výchově svých dětí stejným dílem. Nikdo z respondentů nevedl, že děti nemá nebo že by na výchově dětí participoval někdo jiný, tj. například prarodiče.

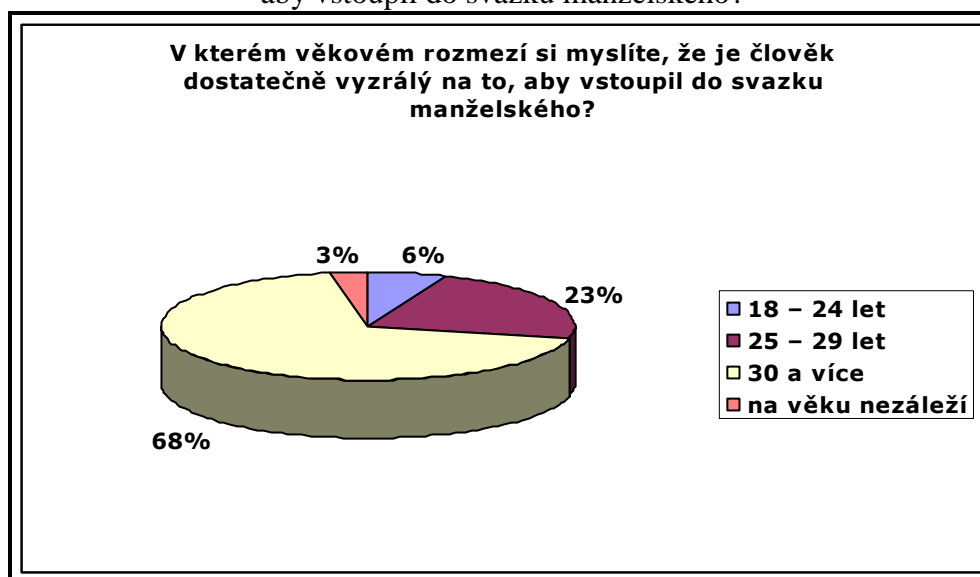
VII. Rodina versus manželství

H16: Předpokládám, že převážná většina chce vstoupit do svazku manželského ve věkovém rozmezí 30 a více let.

Tabulka č. 18: Vstup do manželského svazku

Věkové rozmezí vstupu do manželské svazku	Zjištěný podíl v (%)
18 – 24 let	6%
25 – 29 let	23%
30 a více	68%
na věku nezáleží	3%

Graf č. 18: V kterém věkovém rozmezí si myslíte, že je člověk dostatečně vyzrálý na to, aby vstoupil do svazku manželského?

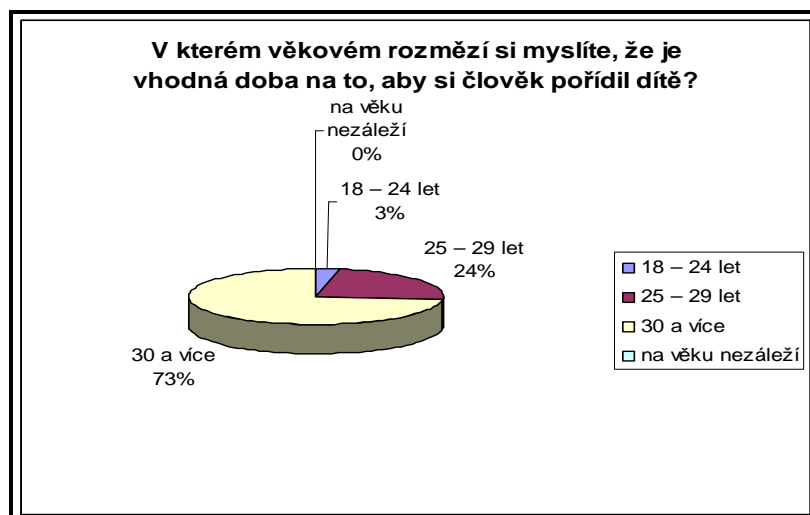
Hypotéza H16 se potvrdila, jelikož u nadpoloviční většiny bylo zjištěno, že nejvíce respondentů si myslí, že je vhodné vstoupit do svazku manželského ve věkovém rozmezí 30 a více let, zbývajících 23 % uvedlo, že nejvhodnější věkové rozmezí je v letech 25 - 29, pouhých 6% se domnívá, že nejvhodnější je věkové rozmezí je v letech 18 – 24 a zbývajících 3% uvedla, že na věku nezáleží.

H17: Předpokládám, že převážná většina si pořídí první dítě ve věkovém rozmezí 30 a více let.

Tabulka č. 19: Věkové rozmezí vhodné pro pořízení dítěte

Věkové rozmezí z hlediska pořízení dítěte	Zjištěný podíl v (%)
18 – 24 let	3%
25 – 29 let	23%
30 a více	71%
na věku nezáleží	0%

Graf č. 19: V kterém věkovém rozmezí si myslíte, že je vhodná doba na to, aby si člověk pořídil dítě?

Hypotéza H17 se potvrdila, jelikož u nadpoloviční většiny bylo zjištěno, že nejvíce respondentů si myslí, že je vhodné si dítě pořídít ve věkovém rozmezí 30 a více let, zbývajících 24 % uvedlo, že nejvhodnější věkové rozmezí je v letech 25 - 29, pouhá 3% se domnívá, že nejvhodnější je věkové rozmezí je v letech 18 – 24, v ostatní skupině na věku nezáleží se nic neprokázalo.

ZÁVĚR

Cílem mojí diplomové práce bylo nalézt odpovědi na tyto otázky, jaké jsou současné trendy v rodině, které hodnoty mají pro současnou rodinu největší prioritu, kolik má rodina nejčastěji členů, jakým volnočasovým aktivitám se věnuje, jaký je životní styl rodiny a její životní úroveň a celá řada dalších faktorů. Měla by nás seznámit s dnešními rodinami, s jejich vztahy, názory, hodnotami a dále také jejich názory na manželství, nevěru a rozvod. Samotná práce by měla být nejen uceleným přehledem o rodině samé a o dalších faktorech, které na ni mají vliv, ale též upozorněním důležitosti významu a smyslu rodiny, na její prioritní hodnoty, ale především k uvědomění si toho, co pro nás rodina a děti znamenají, že jsou v podstatě nejdůležitější věcí na světě bez které je náš život jaksi nekompletní.

V empirické části je zpracováno dotazníkové šetření, provedené mezi respondenty společnosti Invest Gates Group, s.r.o. zaměřené na zjištění současných trendů a hodnot současné generace rodin, převládajícího prioritního životního stylu současné rodiny s ohledem na oblast zdraví, rodina, práce či financí. Vyhodnocení a následná komparace výsledků průzkumu u respondentů byla velmi zajímavá a je rovněž součástí empirické části mojí diplomové práce. Moje diplomová práce by měla přispět nemalým dílem jistou orientaci a návod pro další odborné studie. Co bylo včera výborné, to se může dnes jevit úplně naopak.

Pro praktické využití jsou získané výsledky jistě zajímavé a ukazují na řadu nových skutečností. Pro hlubší a platnější závěry by podle mého názoru bylo nutné rozšířit počty respondentů řádově minimálně na několik stovek či tisíců.

V diplomové práci byly stanoveny následující věcné hypotézy:

H1: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin převažuje vysokoškolské vzdělání.

H2: Předpokládám, že vzdělanější budou muži než ženy.

H3: Předpokládám, že více jak 50% rodin využívá možnost dalšího vzdělávání.

H4: Předpokládám, že u více jak 60 % rodin převažuje počet dětí minimálně dvě.

H5: U více jak 80 % rodin předpokládám více než tři členy v rodině.

H6: Předpokládám, že u více jak 80 % rodin jsou jednotliví členové spokojeni v zaměstnání.

- H7: U více jak dvě třetiny respondentů nepředpokládám v dohledné době změnu zaměstnání.
- H8: Předpokládám, že více volnočasových aktivit bude u rodin s menším počtem členů.
- H9: Předpokládám, že více času na volnočasové aktivity bude v úplné rodině.
- H10: Předpokládám, že u více jak 70 % rodin bude životní úroveň přijatelná.
- H11: Předpokládám, že rodiny, které mají více dětí, budou mít větší finanční problémy.
- H12: Předpokládám, že u více jak 70 % bude měsíční rozpočet rodiny pohybovat v rozmezí 20.000 – 25.000,-- Kč.
- H13: V nadpoloviční většině bude kladen důraz na prioritu zdraví.
- H14: Předpokládám, že z více jak 20 % bude kladen důraz na prioritu majetek a peníze.
- H15: U více jak 80 % rodin předpokládám, že na výchově se bude více podílet matka/manželka než otec/manžel.
- H16: Předpokládám, že převážná většina chce vstoupit do svazku manželského ve věkovém rozmezí 30 a více let.
- H17: Předpokládám, že převážná většina si pořídí první dítě ve věkovém rozmezí 30 a více let.

Mezi současné trendy v rodině patří: odkládání vstupu do manželské svazku, rozvod, odkládání mateřství, zaměstnanost žen, vzdělanost žen, nedobrovolná bezdětnost, výchova, rodina, kvalita života a rodinné rituály. Zkusme si jednotlivé trendy přiblížit v závislosti na stanovených věcných hypotézách.

Většina stanovených věcných hypotéz se potvrdila. Pouze u těchto hypotéz bylo prokázáno, že se nepotvrdily. Jedná se o hypotézy H2, H8, H11 a H15. Můžeme se na to podívat z mnoha úhlů pohledů a vždy zjistíme, že nejdůležitější je rodina sama o sobě.

U nepotvrzených hypotéz H2, H8, H11 a H15 bylo jsem dospěla k těmto závěrům:

Hypotéza H2 – hypotéza se nepotvrdila, jelikož vzdělanost mužů a žen se téměř nacházejí na stejné úrovni, což je pro současnou rodinu vynikající zpráva, protože vzdělání je velmi nezbytnou složkou, je též důležité pro další rozvoj a osobnost rodičů, kteří si svým přístupem k životu plně uvědomují svojí zodpovědnost k rodině, i když na druhou stranu se převážná většina manželství v současné době rozvádí. Důsledkem je nesprávná komunikace, neschopnost a neochota řešit jakýkoliv problém, chybí tolerance,

konsensus, důvěra, otevřenost a pevné přátelství. Všechny tyto aspekty jsou velmi podstatné. Podle mého názoru jsou základem sociokulturní vzorce, které si rodiče přebírají od svých rodičů dál, také velmi záleží na složení páru či rodičů.

Hypotéza H8 - se nepotvrdila, jelikož rodiny s menším počtem členů se spolu méně věnují volnočasovým aktivitám, je to především z důvodu velké pracovní vytíženosti, protože převážná většina respondentů byli podnikatelé, i když je pravdou, že podnikatelé si mohou svůj volný čas tvořit lépe než jiní rodiče, kteří např. pracují ve veřejné správě či jsou v klasickém zaměstnaneckém poměru.

Jiné odpovědi:

- především rodiče nemají tolik času,
- neshodují se ve výběru volnočasových aktivit.

Hypotéza H11 - se nepotvrdila, protože rodina s větším počtem dětí nemá výraznější finanční problémy, všechny rodiny se téměř nacházejí na stejné finanční křivce, což je velmi dobře, protože převážná většina rodina v současné době nedisponuje s moc velkým finančním rozpočtem, jelikož je jeden z rodičů na mateřské či rodičovské dovolené.

Hypotéza H15 - se nepotvrdila, jelikož u nadpoloviční většiny bylo zjištěno, že nejvíce se na výchově dětí podílejí matky, zbývajících 25 % uvedlo, že se na výchově podílí otec, většinou se jedná o případy, kdy je otec na mateřské či rodičovské dovolené, pouhých 13% uvedlo, že participuje na výchově svých dětí stejným dílem. Nikdo z respondentů nevedl, že děti nemá nebo že by na výchově dětí participoval někdo jiný, tj. například prarodiče.

U ostatních věcných hypotéz, které se potvrdily jsou žádoucí tyto trendy:

Co nám tedy z uvedeného dotazníkového šetření vyplývá na závěr, že zatím není třeba obávat se rozpadu rodinných forem soužití, protože mladí stále a dokonce více než střední a starší generace jednoznačně preferují manželství a úplnou nukleární rodinu, i když v modernizované podobě - s nesezdaným soužitím jako přípravnou fází a s možností nového založení rodiny. Více je žádoucí stav manželský než svobodný či osamělý.

Vytváření páru je pro každého z partnerů příležitostí ke společenskému uznání jeho specifické kompetence. Vývojový pohyb rodiny se dá sledovat na biologické, kulturní a sociální proměně. Všechny tři vývojové linie jsou na sobě velmi závislé. Ať už plánujeme a předvídáme budoucnost lidské rodiny se sebevětší odbornou znalostí, nezaujatostí, odpovědností a zdrženlivostí, činíme tak zároveň i s velmi lidským vědomím, že nakonec i naše děti čeká budoucnost stejně netušená, jako čekala nás. V tom můžeme spatřovat určité kouzlo.

Současná doba je velmi náročná, provokující a plná nových příležitostí, proto často dochází k odkládání vstupu do manželského svazku, který nejčastěji spadá do věkového rozmezí 30 a více let, totéž se potvrdilo i v případě pořízení dítěte. Uvažme co je v současné době lepší? Mít, co nejvíce rodin rozvedených nebo raději v nesezdaném soužití, které ovšem funguje? Vše je věc úhlu pohledu a názorů jednotlivých respondentů. Každá doba vždy přináší nějaké změny a proměňuje tak fungování rodiny. V minulosti nebylo možné se tak často rozvádět jako dnes, ale považme následky, které z toho vyplývají. Celá řada tj, 55% respondentů uvedlo, že v minulosti prošli rozvodem. Jak nyní o ni nahlíží na status manželství, věrnost, rozvod a nevěra? Každý si pod těmito pojmy dokáže jistě leccos představit. Všichni respondenti ale i přes tuto zkušenost v instituci manželství věří. Uvádím pouze malý výčet názorů jednotlivých respondentů:

Manželství a nevěra by k sobě určitě neměly nerozlučně patřit, přesto nevěra často figuruje jako důvod rozvodu manželství. Nevěra se projevuje pouze v takovém partnerském vztahu, který nefunguje. Chybí v něm dostatečná komunikace mezi partnery, vytrácí se intimita a důvěrnost, konsensus, otevřenost a přátelství. Všechny tyto aspekty jsou velmi podstatné. Podle mého názoru jsou základem sociokulturní vzorce, které si rodiče přebírají od svých rodičů dál, také velmi záleží na složení páru.

Vstoupit do manželství bez jakýchkoli očekávání? To nejde, a jestliže od osob, které milujeme, také něco očekáváme, je to jen dobře. Uznáváme tak zároveň, že o tom druhém nevíme zdaleka všechno. Očekáváme-li něco od svého partnera/partnerky či manžela/manželky, je v tom skryto přesvědčení, že nás ten, koho pravděpodobně známe ze všech lidí nejlépe, dokáže ještě něčím překvapit. Myslím, že problém tedy není v samotném očekávání, ale spíše v předpokladu, že toto očekávání bude jen a pouze podle jednoho z partnerů naplněno. Někteří jsou hluboce přesvědčeni o tom, že i v dnešní době má celoživotní společenství muže a ženy svůj hluboký smysl a vysokou hodnotu.

Věrnost je společná odpovědnost manželů za jejich děti a je jedním z nejpřesvědčivějších argumentů pro nerozlučitelnost manželství. Věrnost však můžeme vztáhnout přímo k základnímu smyslu lásky.

Naproti tomu **rozvod manželství** je sám o sobě výraznou stresující záležitostí a je dobré mít se při něm o co opřít. Rozvod je složitý etický, právní a společenský problém, který přesahuje z oblasti rodinného práva i do dalších oblastí. Dotýká se nejen života manželů a jejich majetkových poměrů, ale též dětí, které případně manželé mají, a kulturních a náboženských zvyklostí manželů a celé společnosti.

Dále se nám potvrdilo, že nadpoloviční většina dotázaných respondentů přikládá největší váhu prioritě zdraví, kterou chápou jako jednu z nejpodstatnějších, bez které nelze nic, hned za ní je priorita zaměstnání, poté láska a pohoda. Jako zvýšený aspekt současného trendu se projevila priorita majetek, což je důsledek dnešní doby a jejich možností, např. podnikatelská oblast.

RESUMÉ

A proto velmi naléhavě zaznívá Helusovo memento, že: „ohrožené dítě potenciálně ohrožuje svět – může z něho totiž vyrůst člověk, který nejenže se nebude podílet na stavbě tohoto světa, protože s atomu nenaučil, ale který bude jeho zkázou, protože ho nenávidí za všechny křivdy, které mu způsobil.“

Diplomovou práci jsem rozdělila do dvou hlavních částí – současné trendy v rodině a průzkum současné rodiny. V úvodu je popsáno celkové zaměření diplomové práce a představení řešeného problému.

V první kapitole jsem věnovala uvedenému tématu současné trendy v rodině, a to vysvětlení a specifikaci jednotlivých současných trendů, které se nejen v dnešní době promítají do rodiny jako takové. Patří sem rodina, její funkce, formy a proměny, založení rodiny, rodina versus dítě a socializace v rodině, rodina versus ekonomika, tradiční, moderní a postmoderní rodiny, ale také výchova její vývoj, výchovné styly a kvalita života v rodině. Uvedené současné trendy jsou následně více popsány v jednotlivých podkapitolách. Zahrnula jsem zde také své vlastní zkušenosti získané ze života i praxe.

V první podkapitole popisují a vysvětlují pojem rodina, její funkce, formy a proměny, kde jsem více popsala jednotlivé základní definice rodiny, které uvádějí jednotlivých odborníci, její rozdělení, formy rodinného soužití a její modely.

Na to navazuje souvisle navazují další podkapitoly, tj. druhá podkapitola, ve které o se stručně zmiňují o založení rodiny, sňatkovém trhu, sexu a lásce.

Třetí podkapitola je věnována rodině, dítěti a socializaci v rodině. Zde řeším především otázky rodičovství, socializaci dítěte podle George Herbert Meada, ale také jaký význam má rodina pro dítě.

Čtvrtá podkapitola je věnována nahlédnutí rodina versus ekonomika, resp. se zabývám vazbou mezi zaměstnanou ženou a rodinou, dále jaký vliv má rozvod a opakované manželství na rodinu, ale též pro zajímavost předkládám situaci dnešních matek, dvoukariérové rodiny, které popisuje velmi zevrubně prof. Rabušic. Neméně

důležitou součástí je odborná studie Rhona a Roberta Rappoportovi, kteří se zabývají typy rodin z hlediska zaměstnanosti partnerů. V neposlední řadě historický vývoj právní úpravy zániku manželství a predikátory rozvodu.

V páté podkapitole se zabývám tradiční, moderní a postmoderní rodinou. V posledních dvou podkapitolách jsem se pokusila popsat a blíže specifikovat tyto pojmy, partnerské vztahy, nukleární rodina, současné rodinné společenství, patriarchální rodina a také výchova, typy výchovy, její vývoj a výchovné styly v rodině, které jsou nezbytnou součástí rodiny, ale také kvalitu života, její definici, subjektivní a objektivní stránku a faktory, které ovlivňují kvalitu života jako takovou.

Ve druhé části je zpracován průzkum současných trendů v rodině. Průzkum byl proveden pomocí dotazníkového šetření mezi respondenty společnosti Invest Gates Group, s.r.o. a získané výsledky byly porovnány s předem stanovenými hypotézami.

Závěr obsahuje celkové shrnutí a komentář ke zpracované diplomové práci. V přílohách je obsažen nejen vzor dotazníku, který jsem použila pro získání podkladů a informací sloužících pro zpracování empirické části mé diplomové práce, ale také další uvedené přílohy např. faktory pro vytváření kladných dvojic podle Virginie Satirové a v neposlední řadě také ukázka vývoje rozvodovosti v České republice v letech 1989 – 2001.

ANOTACE

Milada Krejčí

Současné trendy v rodině

Diplomová práce se věnuje vysvětlení pojmu rodina, výchova, výchovné styly, kvalita života se zaměřením na současné trendy v rodině. Současnou podobu rodiny pomáhá spoluutvářet a ovlivňovat celá řada faktorů, hodnot a priorit. V celé diplomové práci jsem použila nejen své vlastní zkušenosti a názory získané z praxe, ale také názory uznávaných odborníků v dané oblasti, tj. sociologů, psychologů a sociálních pedagogů a za pomoci dotazníkového šetření, provedeného mezi respondenty jsem dospěla k přiblížení současných trendů v rodině se zaměřením na současnost.

Klíčová slova

Rodina, výchova, výchovné styly, kvalita života, manželství, opakované manželství, rozvod

ANNOTATION

Milada Krejčí

Current Family Trends

My Diploma Thesis is focusing principally on the explanation of meanings of family, education, education blocks, quality of life aiming on the present family trends. The current family is being formed and influenced by a wide range of elements, values and priorities. Within my Diploma Thesis I have used not only my own experience and opinions gained from practice, but also opinions provided by respectable professionals in the given field of study, it means sociologists, psychologists, social pedagogues, and by the means of the questionnaire investigation conducted among respondents, I have come to the approximation of the current family trends with their focus on the present.

Keywords

Family, education, education blocks, quality of life, matrimony, divorce

KLÍČOVÁ SLOVA

rodina, založení rodiny, dítě a socializace v rodině, rodičovství, význam rodiny pro dítě, rodina versus ekonomika, rozvod, manželství, opakované manželství, tradiční, moderní a postmoderní rodina, kvalita života

SEZNAM LITERATURY

1. Bakalář, E., Novákovi, M, D.: *Průvodcem rozvodem pro všechny zúčastněné*. Lidové noviny, Praha, 1996, ISBN 80 -7106-157-3.
2. Čáp, J., Mareš, J.: *Psychologie pro učitele*. Portál, Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-273-7.
3. De Singly, F.: *Sociologie současné rodiny*. Portál, Praha, 1999, ISBN 80-7178-249-1.
4. Fialová, L. a kol.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. SLON, Praha, 2000, ISBN 80-85850-87-7.
5. Gjuričová Šárka, Kubička Jiří.: *Rodinná terapie*. Grada, Praha, 2003, 1.vydání, ISBN 80-247-0415-3.
6. Havlík, R., Kořa, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Portál, Praha, 2002, ISBN 80-7178-635-7.
7. Jäckelová, K.: *I tohle je manželství*. Knižní Klub, Praha, 1997, ISBN 80-7176-460-4.
8. Jandourek Jan.: *Úvod do sociologie*. Portál, Praha, 2002, 2.vydání, ISBN 80-7178-749-3.
9. Katrňák, T.: *Odsouzení k manuální práci*. Vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině. Sociologické nakladatelství, Praha, 2004, ISBN 80-86429-29-6.
10. Kraus, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Portál, s.r.o., Praha, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.
11. Maříková, H.: *Proměny současné české rodiny*. SLON, Praha, 2000, ISBN 80-85850-93-1.
12. Matějček Z., Dytrych, Z.: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Grada, Praha, 1999, ISBN 80-7169-897-0.
13. Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. SLON, Praha, 1997, ISBN 80-85850-24-9.
14. Možný, I.: *Česká společnost*. Portál, Praha, 2002, ISBN 80-7178-624-1.
15. Možný, I.: *Rodina a společnost*. SLON, Praha, 2006, ISBN 80-86429-58-X.
16. Mühlpachr, P., Vaňurová, H.: *Kvalita života (Teoretická a metodologická východiska)*. MU, Brno, 2005, ISBN 80-210-3754-7.
17. Rabušic, L.: *Kde ty všechny děti jsou*. SLON, Praha, 2001, ISBN 80-86429-01-6.

18. Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Portál, Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-250-8.
19. www.e-polis.cz
20. www.rodina.cz
21. www.studuj-jinak.cz
22. www.wikipedie.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazníkové šetření vztahující se k diplomové práci s názvem „Současné trendy v rodině“

Příloha č. 2: Vývoj rozvodovosti v ČR v letech 1989 - 2001

Příloha č. 3: Faktory pro vytváření kladných dvojic podle Virginie Satirové

Příloha č. 1:

Dotazníkové šetření vztahující se k diplomové práci s názvem „Současné trendy v rodině“

Vážení klienti, rodiče, přátelé a známí,

ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění dotazníku, který mi pomůže zjistit, jaké jsou v současné době trendy v rodině.

Věřím, že i díky Vám zjistím, jaká je současná situace, přání a potřeby rodin. Dotazník je anonymní. **Vyplněný dotazník** prosím zašlete prostřednictvím e-mailu na adresu: **krejci.milada@seznam.cz**. Děkuji Vám za jeho vyplnění.

Milada Krejčí
studentka oboru Sociální pedagogika

POKYNY:

U každé otázky uveďte jen jednu odpověď, není -li uvedeno jinak. Cílem dotazníku je zjistit jaké jsou skutečné trendy v rodině. Proto je pro mne důležité vědět, kdo bude tento dotazník vyplňovat. Prosím, zaškrtněte jednu z následujících možností:

DOTAZNÍK:

2. Kolik je Vám let?

2. Jste **muž** **žena**

3. Jaký je Váš rodinný stav?

- svobodný/á
- ženatý/vdaná
- vdovec/vdova
- rozvedený/á
- druh/družka

4. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- vyučen, střední bez maturity
- střední s maturitou
- vyšší odborné, vysokoškolské

5. Využíváte možností dalšího vzdělávání?

- ano
- ne

6. Jaké je složení Vaší domácnosti?

- jednotlivec
- oba rodiče s dítětem (dětmi)
- jeden rodič s dítětem (dětmi)
- manželé/partneři žijící v domácnosti bez dětí (příp. děti jsou starší a žijí jinde)
- prarodič/prarodiče vychovávající vnouče/vnoučata
- vícegenerační domácnost
- úplná rodina
- neúplná rodina
- jiný typ

7. Jaká je velikost města či obce podle počtu obyvatel, ve které žijete?

- do 500 obyvatel
- 500 – 1 000 obyvatel
- 1 001 – 5 000 obyvatel
- 5 001 – 40 000 obyvatel
- 40 001 – 100 000 obyvatel
- 100 000 – 500 000 obyvatel
- nad 500 000 obyvatel

8. Na rozdělení péče o domácnost se podílí?

- více manžel/druh
- více manželka/družka
- více partner/partnerka
- oba dva stejným dílem
- někdo jiný

9. Na výchově Vašich dětí se podílí?

- více matka
- více otec
- oba dva stejným dílem
- někdo jiný
- nemám děti

10. Kolik času denně věnujete průměrně Vašemu dítěti či Vaším dětem?

11. Dělá Vám problém zvládnání domácnosti a výchovy dětí při zaměstnání?

- ano
- ne

12. Jaké koníčky má/mají Vaše dítě/děti?

13. S jakým finančním rozpočtem každý měsíc hospodaříte?

14. Co si představíte pod pojmem „kvalita života“?

15. Co je pro Vás a Vaši rodinu největší prioritou?

- majetek
- peníze
- moc
- zaměstnání
- zdraví
- štěstí
- láska a pohoda
- společenská prestiž

16. V kterém věkovém rozmezí si myslíte, že je člověk dostatečně vyzrálý na to, aby vstoupil do svazku manželského?

- 18 – 24 let
- 25 – 29 let
- 30 a více
- na věku nezáleží

17. V kterém věkovém rozmezí si myslíte, že je v hodná doba na to, aby si člověk pořídil dítě?

- 18 – 24 let
- 25 – 29 let
- 30 a více
- na věku nezáleží

18. Jaký máte názor na rozvod, nevěru a manželství?

19. Co je pro Vás a Vaši rodinu největší prioritou?

- majetek
- peníze
- moc
- zaměstnání
- zdraví
- štěstí
- láska a pohoda

Příloha č. 2: Vývoj rozvodovosti v ČR v letech 1989 - 2001

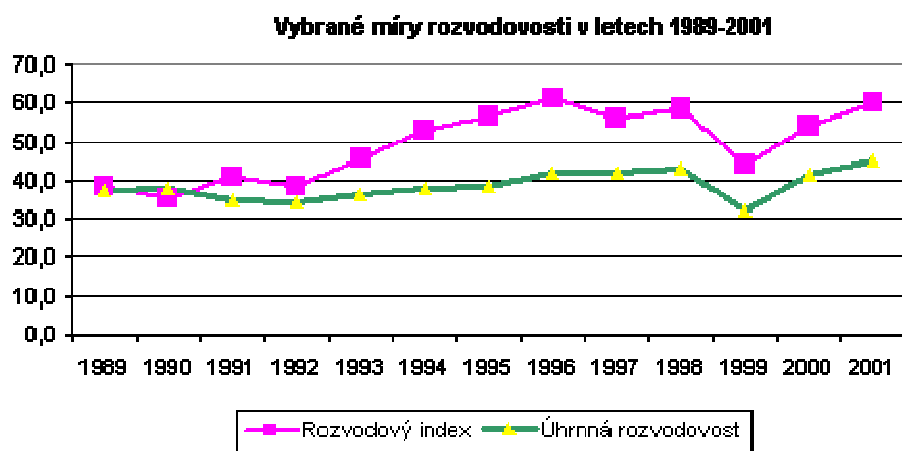
V roce 1984 poprvé překročil absolutní počet rozvodů v České republice hranici 30 tisíc. Po roce 1989 se dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil a na této vysoké úrovni se počet rozvodů ustálil prakticky po celá devadesátá léta. V meziročních intervalech nebyl růst rozvodovosti pravidelný, byly roky a dvouletá období, kdy počet rozvodů mírně klesl, pokles byl kompenzován a překonán pozdějším přírůstkem. Dosavadní maximum počtu rozvodů bylo zaznamenáno v roce 1996 - 33 113 rozvodů, v tomto roce byla i nejvyšší hrubá míra rozvodovosti (počet rozvodů na 1 000 obyvatel) i rozvodový index (počet rozvodů na 100 sňatků v daném roce).

V roce 1999 byl přerušen dlouhodobý trend mírného růstu rozvodovosti. Ve srovnání s předchozími roky počet rozvodů výrazně klesl a to na úroveň roku 1971, kde ale byla hrubá míra rozvodovosti 2,4 na rozdíl od 3,2 v roce 1999 a rozvodový index 25,7 na rozdíl 61,4 v roce 1999. Náhlý úbytek rozvodů byl způsoben změnou v legislativě. Od 1. srpna 1998 platí v České republice zákon č.91/1998 Sb., jenž změnil a doplnil zákon o rodině č.94/1963 Sb. a tím podmínky pro rozvod upravil. Podmínkou rozvodu je mimo jiné to, že partneři žijí nejméně šest měsíců odděleně a oboustranný souhlas partnerů s podáním návrhu na rozvod. V praxi výši rozvodovosti nejvíce ovlivnilo ustanovení paragrafu 25 změněného zákona, jež určuje, že „ Manželství nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.“ Toto ustanovení podstatně komplikuje rozvodové řízení v rodinách s dětmi. Novelizace zákona rovněž neumožňuje rozvést manželství kratšího trvání než jeden rok. Snížení počtu rozvodů v roce 1999 způsobené zpřísněním rozvodové legislativy bylo vystřídáno v roce 2000 kompenzačním vzestupem a počet rozvedených manželství dosáhl opět téměř hranici třiceti tisíc. Zčásti se zřejmě jednalo o rozvody, které byly v důsledku novelizace zákona o rodině pozdrženy. V roce 2001 počet rozvodů opět vzrostl nad 30 tisíc, to vypovídá o tom, že intenzita rozvodovosti pokračuje ve své vzestupu , který byl v období 1999-2000 pouze dočasně přerušen.

Rozvody, rozvodovost, rozvodový index a úhrnná rozvodovost v letech 1989-2001

Rok	Počet rozvodů	Hrubá míra rozvodovosti	Rozvodový index	Úhrnná rozvodovost
		(rozvody na 1000 obyv.)	(rozvody na 100 sňatků)	na 100 sňatků
1989	31 376	3,0	38,6	37,2
1990	32 055	3,1	35,2	38,0
1991	29 366	2,8	40,8	34,9
1992	28 572	2,8	38,6	34,0
1993	30 227	2,9	45,8	36,2
1994	30 939	3,0	52,9	37,6
1995	31 135	3,0	56,7	38,5
1996	33 113	3,2	61,4	41,8
1997	32 465	3,2	56,2	42,1
1998	32 363	3,1	58,8	43,1
1999	23 657	2,3	44,2	32,4
2000	29 704	2,9	53,7	41,3
2001	31 586	3,1	60,3	45,0

Graf

Během období 1989 až 2001 se zvýšil podíl rozvodových řízení ukončených rozvodem ze 76,6% na 86,1%. Tím se stává usmíření jako jedna z možností vyřešení žádosti o rozvod stále méně časté. V období 1998 a 1999 podíl řízení ukončených rozvodem mírně poklesl, což byl důsledek změny legislativy. Iniciativa k rozvodovému řízení vychází většinou ze strany ženy. Podíl rozvedených manželství, kdy návrh podala žena se ustálil na úrovni mezi 67-68 %.

Struktura ukončených rozvodových řízení v ČR v letech 1989 - 2001

Rok	Celkem ukončených řízení	Počet rozvodů	Podíl řízení ukončených rozvodem %	z toho návrh podala žena	
				absolutně	%
1989	40 971	31 376	76,6	.	.
1990	41 641	32 055	77,0	.	.
1991	38 263	29 366	76,7	.	.
1992	36 897	28 572	77,4	18 691	65,4
1993	38 269	30 227	79,0	19 999	66,2
1994	38 614	30 939	80,1	20 764	67,1
1995	38 766	31 135	80,3	20 902	67,1
1996	40 451	33 113	81,9	22 101	66,7
1997	39 592	32 465	82,0	22 113	68,1
1998	39 616	32 363	81,7	22 027	68,1
1999	29 610	23 657	79,9	15 972	67,5
2000	34 946	29 704	85,0	20 208	68,0
2001	36 694	31 586	86,1	21 231	67,2

Příloha č. 3: Faktory pro vytváření kladných dvojic podle Virginie Satirové

Virginie Satirová (1998) hovoří o vytváření pozitivních dvojic. Faktory pro vytváření kladných dvojic jsou tyto:

- 1. Každá z obou osob stojí na vlastních nohou a je autonomní.**
- 2. U každé osoby lze počítat s tím, že říká opravdu “ano” a “ne” – jinými slovy, že je citově upřímná.**
- 3. Každá z obou osob může žádat to, co si přeje.**
- 4. Každá z osob uznává a přejímá odpovědnost za své činy.**
- 5. Každá z osob dodržuje své sliby.**
- 6. U každé osoby lze počítat s tím, že bude laskavá, zábavná, zdvořilá, ohleduplná a realistická.**
- 7. Každá z osob má plnou svobodu volby komentovat to, co se děje.**
- 8. Každá z osob podporuje sny druhé osoby všemi možnými způsoby. Navzájem nesoutěží, nýbrž spolupracují.**